

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

De Zeloten

„betalen of niet?...” (Markus 12 : 14)

Van de partijen die we in de Evangelieën ontmoeten, is die van de zeloten de sympathiekste. De farizeeën waren huichelaars, de schriftgeleerden eigenwijs, de sadduceeën verwaand en spitsvondig. De zeloten staan op een hoger plan, eerlijke kerels die alles, ook hun leven, voor hun overtuiging en hun vroomheid over hebben. Hun naam betekent: ijveraars. De Heiland had een leerling die de bijnaam „Zeloot” droeg. Mogelijk heeft hij tot de groep van de zeloten behoord. Verder komen we hen in de bijbel niet tegen, althans niet op de voorgrond. Hoogstens in Handelingen 5, als Gamaliël het heeft over de onlusten die door Theudas en Judas de Galileeër waren veroorzaakt.

Zij kenden geen compromissen, ze waren rechtlijnig en hoekig. Als het er ten opzichte van de Romeinen om ging te buigen of te barsten, dan barstten ze liever dan dat ze bogen. De farizeeën moesten ook niets van de Romeinen hebben, maar ze fleemden wel bij Pilatus in nederigheid, zelfs om het lijk van Jezus.

Zoiets kon je van een zeloot niet verwachten. Romeins geld mocht in de tempel niet gebracht worden, Tiberius werd daarop als een god verheerlijkt, maar de farizeeën sloegen wel een slaatje uit dit strenge principe. Het Romeinse geld moest gewisseld worden tegen antieke joodse munt, en het schijnt vast te staan dat de farizeeën en de opperpriesters, mitsgaders de sadduceeën onder hen, commissarissen waren van het geldwisselbedrijf in de tempel. Geen onvoordelige zaak. Ook zoiets kon je van de zeloten niet verwachten. Hun nee tegen de Romeinen was inderdaad nee; het antwoord op de vraag of aan de Romeinen belasting betaald mocht worden, vonden ze voor hun geweten niet moeilijk.

De zeloten staan dan in de Evangelieën wel niet op de voorgrond, zoals de farizeeën, ze spelen wel mee op de achtergrond. In de strikvraag over de belasting die aan de keizer betaald moest worden. De bedoeling van de vraagstellers is duivels: zij stellen de vraag om Hem te kunnen overleveren aan het gezag en de beschikking van de stadhouder. Zij fungeren dus als aanbrengrers en begaan het gruwelijke kwaad dat ook later in de gemeente des Heren voorkwam, denk aan de tegenwoordig zo bekende tekst 1 Petrus 4 : 15, waar de nieuwe vertaling „bemoelial” heeft, maar de vertaling van de bijbelstichting „St. Willebrord” m.i. de veel meer voor de hand liggende vertaling „aangebrengrer”.

De aanbrengrers pressen Hem tot een openhartige verklaring door een beroep te doen op Zijn alom bekende eerlijkheid, zijn spreken zonder aanzien des persoons. Ook zonder aanzien van de keizerlijke persoon. Dat mogen ze toch verwachten? Inderdaad. Jezus beantwoordt hun vraag niet met een listig omzeilen van het netelige probleem, maar Hij zegt ronduit dat ze de keizer hebben te geven wat hem toekomt en aan God hebben ze te geven wat God toekomt.

Over dit antwoord van de Here is veel gesproken en geschreven, maar dan meestal in het kader van de vraag omtrent de grenzen van de macht van de overheid en in de moeite van de problemen rondom de wettigheid van de overheid of de bezettende macht. Maar het gaat in de vraag en in het antwoord in de eerste plaats over de belasting. Letten we er maar eens op hoe de pericopen die over de belasting aan de

keizer handelen, in de Evangelieën in verband staan met de tempelreiniging en het penningske der weduwe. Het gaat om de belasting aan de keizer én om de belasting voor de tempel. We moeten er niet de hele problematiek van het overheidsgezag bijhalen. Het gaat nu niet om het recht van opstand maar eenvoudig over die bekende blauwe enveloppe met een venstertje: Aanslagbiljet. En om de kerkelijke bijdrage. Betaal aan de keizer wat hem toekomt en aan God wat Hem toekomt.

De farizeeën wisten nu dat ze Jezus niet onder de zeloten konden rangschikken. Het eerste deel van Jezus' antwoord: geef de keizer wat hem toekomt, maakte het hun onmogelijk hem op grond van zelotisme aan te brengen. Maar zou het tweede deel van het antwoord niet een pijl wezen in het vlees van de vraagstellers? Jezus sprak vaak zo, dat hij een dwaling of een zonde eerst bestrafte, of een beschuldiging ontkende, maar dan is een volzin de beschuldigers of de vragers bestrafte. En de farizeeën waren geldgierig. Dat wordt bij herhaling van hen gezegd. Gaven zij Gode wel wat Hem toekwam? Zou de strekking van Jezus' antwoord niet wezen: Gij, zeloten, moet de keizer geven wat de keizer toekomt, maar gij, farizeeën, dient Gode te geven wat God toekomt?

Dan zijn ze teruggekeerd, niet alleen teleurgesteld omdat ze geen woord gehoord hadden waarop ze Hem vangen konden, maar bovendien geprikkeld omdat Jezus hén gevangen had door Zijn Woord. Het was met hun hart niet zo gesteld dat zij dankbaar gaven wat God toekwam. Trouwens, een verlosser hadden ze niet nodig. Voor verlossing kun je dankbaar wezen, maar als je niet van verlossing leeft, waarvoor zul je dankbaar wezen? De tempelbelasting, hebben ze die wel betaald? Als ze betaald hebben, was het omdat de wet het gebod. Maar deze slimme jongens zullen wel vrijstelling van belasting losgepeuterd hebben van de joodse raad, waarin ze een sterke stem hadden in het kapittel. Bovendien schijnen ze schatten verdiend te hebben aan de geldwisselarij. Het kon best uit.

In dit verband stellen we onszelf de vraag hoe het met ons hart gesteld is ten opzichte van de belastingen en de kerkelijke bijdragen. Zien we het „totaal verschuldigd” van ons belastingpapier als een dwangsom? De aanslagen liegen er niet om tegenwoordig. Maar Paulus schrijft in Romeinen 13 vers 5 dat de overheden

voortdurend bezig zijn als dienaressen Gods, de onderdanen ten goede, en dat zij daarom belastingen heffen. De overheid moet haar werk in dienst van God kunnen blijven doen. Dat werk is ten bate van het volk. Die twee motieven: dienst van God en bate van het volk brengen Paulus even op het chapter van de belastingen. Het is niet goed als we meekankeren voor het loket van het ontvangkantoor. Is het onmogelijk om te betalen in de geest van christelijke gehoorzaamheid jegens Gods dienaar en van dankbaarheid voor alles wat deze dienaar doet voor het volk? Onder anderen voor de behoeftige ouden en de weduwen en wezen en voor degenen die jaren lang ziek zijn?

Geven we Gode ook verder wat Hem toekomt? Het is vaak net zo moeilijk voor een kabinetsformateur om een minister van financiën te vinden, als het voor een kerkeraad moeilijk is om een blijmoedige penningmeester te vinden; die functie brengt in vele gemeenten mee een dagelijkse zorg over de tekorten in de kerkekas. Er mankeert hier en daar nogal wat aan, als het er om gaat Gode te geven wat Hem toekomt.

Maar er is iets dat nog moeilijker is. We lezen in de afgelopen weken met elkaar iets over de farizeeën, de schriftgeleerden, de sadduceeën en de zeloten. Al die groepen waren, allemaal op hun manier, even vroom en ijverig.

Maar de zeloten hebben begrepen dat Jezus geen man voor hen was. Voor hun strijd hadden ze niets aan Hem. De farizeeën en sadduceeën moesten niets van Hem hebben. De schriftgeleerden ook niet. Ze hebben zich allemaal afgevraagd of Jezus het misschien met hen eens zou wezen. Dan kon Hij zich bij hun partij aansluiten. Jezus was het niet met hen eens. Met geen van hun partijen. Hij vroeg bekering, geloof en Hem volgen. Dat konden ze niet. Dat wilden ze niet.

Daarom stemden ze tenslotte allemaal, ondanks hun onderlinge verschillen, vóór de motie die in de Grote Raad werd ingediend en waarin Zijn dood werd geëist. Zo zien we het voor onze ogen gebeuren, als we de Evangelieën lezen. En het moeilijkste is dan, krijg je een bevestigend antwoord op deze vraag: als de Heiland nu eens gezonden was in onze tijd naar onze kerken met al haar partijschappen, zouden we dan tenslotte, of nog liever: direkt, sámen Hem aanvaarden en gelijk — op Hem volgen?

Zo ja, waarom blijkt er dan nú zo weinig van het samen gaan achter de Heiland aan?

Of zou ook bij ons de éne na de andere partij in de kerk Hem verwerpen omdat Hij op een bepaald punt niet sprak naar het gevoelen van de partij?

Wormser

A. H. Algra

Wormser - de geschorste!

VII (slot)

de kloof definitief

Nadat de particuliere pogingen om de twist en de scheuring in de kerk van Amsterdam te beëindigen waren mislukt, bleef er maar een weg open welke tot een christelijke beëindiging van de ellende zou kunnen leiden. Namelijk die van de kerkelijke vergaderingen.

Voor De Cok drong op het bewandelen van deze weg aan. Hij leed verschrikkelijk onder de kerkelijk misere. In een brochure wekte hij op in een generale synode samen te komen tot sanering van het kerkelijk leven. Daartoe, zo

schreef hij, noopten ook „de Censuren die verwacht worden ten onregte, de vermaningen der kerken die in de wind geslagen en de scheuringen die daardoor veroorzaakt worden.”¹⁾

De door De Cock begeerde synode kwam samen op 27 November 1840.

De provinciale vergaderingen, die onder de invloed van Scholte stonden hadden géén afgevaardigden gezonden omdat men op deze synode de Dordtse Kerkeorde weer wilde invoeren! Het voornemen van sommigen om de synode daartoe te bewegen was voor Scholte reeds een voldoende reden om weg te blijven!

In hoofdstuk XIII van het synodeverslag wordt nauwkeurig meegedeeld wat omtrent het Amsterdamse conflict werd besproken en besloten.

De synode, zo leest men daar, is lange tijd met deze zaak bezig geweest.

„Eerst heeft zij een schriftelijk beroep van de Prov. Kerkvergadering van Noord-Holland op deze Synode gelezen, waarin verlangd werd, met ontwikkeling van redenen, dat het oordeel der bedoelde vergadering van Maart (die van de „opzieners” welke Brummelkamp presideerde - C.V.) betreffende eene daad van Kerkelijke tucht, namelijk de schorsing van vier Kerke-raadsleden, toegepast door den Kerke-raad te Amsterdam, hersteld en de handeling des Kerke-raads in deze bevestigd worde.

Vervolgens is het bedoelde Verslag (van de vergadering van 6 en 7 Maart - C.V.) gelezen, en is aan die leden, die op de Vergadering in Maart aanwezig waren, doch niet in deze zaak betrokken zijn, gevraagd: of hetzelfde eene getrouwe voorstelling bevat, van hetgeen op die Vergadering is voorgevallen, waarop deze verklaarden dat hetzelfde naar waarheid was opge-maakt.

De Praeses (ds Brummelkamp! - C.V.) verhaalde hierbij, dat Ds Scholte aanmerking gemaakt had op pag. 5 van het Verslag, alwaar staat, dat eindelijk ook de protesteerende Broeders er in hadden berust, namelijk in de aanneming van het beroep van Ds Van Velzen naar Amsterdam. Hier had nog bij moeten staan: dat deze berusting geschied was op de ondertee-ning van eene door den Ouderling Wormser voorlegde concept-aanneming.

Nadat voorts eenige brieven, alsmede het een en ander betreffende die zaak, voorgelezen was uit het Tijdschrift: de Reformatie is gevraagd: of de bedoelde schorsing opgeheven, dan wel bevestigd moet worden.

Drie leden oordeelden, de Kerke-raad had niet dadelijk moeten schorsen, en bleven daarom, hetgeen door de bewuste Vergadering in Maart geoordeeld is goedkeuren. Overigens bragt de Vergadering bij hoofdlijke stemming dit gevoelen uit: „Dat de schorsing, gedaan door den Kerke-raad te Amsterdam, moest bevestigd worden, maar dat de geschorste Kerke-raadsleden, tevens met alle zachtmoedigheid tot vrede en eensgezindheid moesten genoopt worden.”

De Praeses — Ds Brummelkamp — onthield zich van stemmen, doch verklaarde niet te kunnen bewijzen, dat deze Vergadering de schorsing moest opheffen.”²⁾

Zo werd dan de schorsing van Wormser en zijn medeambtsdragers door de synode bevestigd!

Het ging daarbij wel erg vreemd toe.

Een provinciale vergadering vroeg van de synode de revisie van het oordeel, dat een geheel particuliere vergadering over deze schorsing had uitgesproken!

En het verslag van die vergadering, dat door een lid ervan — Ds Brummelkamp — was opgesteld en nimmer officieel was goedgekeurd, diende als uitgangspunt en bewijsmateriaal bij de synodale beraadslagingen.

Omtrent enige argumentatie voor het synodale oordeel horen we voorts niets.

Voorts heeft het er al de schijn van dat ook Ds Van Velzen, die lid en bovendien scriba van deze synode was, over deze zaak heeft meege-stemd.

Tegelijk met de bevestiging van het vonnis over de vier Amsterdamse ambtsdragers sprak de synode ook uit „dat al hetgeen, door de geschorste Leden ten nadeele van de Prediking en Bediening van Ds. Van Velzen, in het Tijdschrift de Reformatie geschreven is, als laster moet aangemerkt worden” — alweer zonder enig bewijs!³⁾

Ten aanzien van Ds Scholte besloot de vergadering „dat eene Commissie tot Ds Scholte gezonden moest worden, om, in vereeniging met den Kerke-raad te Utrecht, hem te vermanen tot terugkeering van zijne ongeregelheden, tot openlijke erkenenis van de zonden waarover hij bestraft is, tot vereeniging met de Gemeente en tot aaneming van de Dordsche Kerke-ordening, gelijk dezelve thans gesteld is. Ingeval echter Ds Scholte hieraan geen gehoor wil geven, dat hij alsdan geschorst worde.”⁴⁾

De commissie welke met de geschorste Amsterdamse kerke-raadsleden zou samenspreken had aanvankelijk geen succes.

De samenspreking welke op 27 November

werd gehouden leidde, zoals de commissie nog aan de synode kon rapporteren, tot niets.

Maar op Woensdag 2 December 1840 vond opnieuw een gesprek plaats. Van de zijde der synode namen daaraan deel de predikanten De Cock, Brummelkamp, Ledeboer en Dijksterhuis. En toen kwam men — het klinkt als een wonder — tot volledige overeenstemming inzake een verklaring, welke aan het oordeel van de kerke-raad van Amsterdam zou worden onderworpen.

Deze verklaring luidde als volgt: „Aan de Gemeente wordt bekend gemaakt, dat tusschen de broeders kerke-raadsleden en leden der gemeente ene verzoening heeft plaats gegrepen, en dat ten gevolge daarvan de schorsing van de ouderlingen D. A. Budde en J. A. Wormser, en van de diakenen H. Höveker en D. Lijzen bij dezen wordt opgeheven. Begeerende zij van wederzijden al het hatelijke, hetwelk uit de broeder-twisten ontstaan is, voorts te betreuren en tegen te spreken, en verenigd voorts te wandelen in den weg der Gereformeerde leer, dienst en tucht, in eenigheid des harten, vergetende hetgeen dat achter is, en zich uitstrekkende naar hetgeen voor is.”⁵⁾

Ds De Cock zou aan dat stuk een toepasselijk slot toevoegen.

De koppige Van Velzen wilde evenwel van een verzoening op de basis van deze verklaring niet weten. Hij zond een paar dagen later een andere concept-verklaring in, aldus luidende:

„Ds S. van Velzen stelt voor:

1°. dat Budde, Wormser, Höveker en Lijzen de navolgende verklaring ondertekenen:

Wij verklaren hiermede openlijk te verlangen, dat een ieder al hetgeen door ons, betreffende Ds S. van Velzen en de overige kerke-raadsleden der Christelijk Afgescheidene Gemeente te Amsterdam, in het Tijdschrift de Reformatie geplaatst is, beschouwe alsof het nooit geschreven was.

2°. dat de Kerke-raad van de Christelijk Afgescheiden Gemeente te Amsterdam de navolgende verklaring onderschrijve:

Wij betuigen hiermede openlijk ons verlangen, dat een ieder het geschrift, getiteld: De schorsing van vier Kerke-raadsleden, enz., alsof het nooit geschreven was, beschouwe.

3°. dat in de Gemeente te Amsterdam vervolgens worde afgekondigd, dat tusschen den Kerke-raad en de bovengenoemde broeders weder vereeniging is tot stand gekomen.”⁶⁾

Door de geschorste ambtsdragers werden omtrent dat stuk daarna de volgende aanmerkingen gemaakt:

„1°. Dat de zaken daarin voorkomen in eene omgekeerde orde, als waarin zij hebben plaats gehad; dat de laatstgenoemde zaken het eerst gescheid waren; doch, dat wij, daar men scheen te verlangen, dat wij met onze verklaring zouden voorop gaan, ons om deze zwakheid niet aan eene verzoening-zouden onttrekken.

2°. Dat het voor lezers al zeer zonderling en ongerijmd moest klinken, dat zij gedrukte stukken, welke zij in handen hadden, moesten beschuwen alsof zij nooit geschreven waren, te meer, daar wij niet toestonden, dat wij ook zelfs ééne enkele onwaarheid zouden geschreven hebben. Doch, dat wij, aannemende, dat de bedoeling alleen was te vergeten wat achter was, ons ook door dit bezwaar niet van eene verzoening wilden laten terughouden.

3°. Dat in dat stuk niet gesproken werd van de schorsing; en dat, daar men toch zoo vele zaken, die werkelijk gebeurd waren, verlangde beschouwd te hebben als niet gebeurd, men daarin zou opnemen, dat dan ook de schorsing maar niet gebeurd ware.

4°. Dat het stuk eenzijdig was, doordien de meerderheid zich bij uitsluiting de hoedanigheid van kerke-raad toekende, daar zij slechts het eene, en wij het andere deel van den kerke-raad uitmaakten.”⁷⁾

Over deze beide concepten werd het gesprek voortgezet in tegenwoordigheid van enige leden van de reeds gesloten synode. Het resultaat ervan was, dat de beide concept-verklaringen door Wormser tot één stuk werden „zamengesmolten”. De tendenz ervan was: „demping van al hetgeen achter was; op wederzijdsche verklaringen dien-aangaande”.

Wat Wormser had geformuleerd luidde aldus: „Aan de Gemeente wordt bekend gemaakt, dat tusschen de Broeders Kerke-raadsleden en leden der Gemeente, eene verzoening heeft plaats gegrepen, en dat ten gevolge daarvan, de schorsing van de ouderlingen D. A. Budde en J. A. Wormser, en van de diakenen H. Höveker en D. Lijzen, bij deze wordt opgeheven. Verklarende de voornoemde broeders openlijk te verlangen, dat een ieder al hetgeen door hen betreffende Ds S. van Velzen en de overige kerke-raadsleden in het Tijdschrift de Reformatie geplaatst is, beschouwe alsof het nooit geschreven was; terwijl Ds Van Velzen en de andere broeders Kerke-raadsleden insgelijks hiermede openlijk betuigen en verlangen, dat een ieder het geschrift getiteld: De schorsing van vier Kerke-raadsleden enz. beschouwe alsof het nooit door hen geschreven ware.” Ez.⁸⁾

Tot grote vreugde van allen bleek bij de stemming over dit stuk dat alle geschorste en alle niet geschorste ouderlingen en diakenen van de kerk van Amsterdam bereid waren op grond van deze verklaring de vurig begeerde verzoening tot stand te brengen.

Het scheen een ogenblik werkelijk, dat de scheur zou worden geheeld.

Maar op het beslissende moment weigerde weer Van Velzen zijn handtekening onder de verzoeningsformule te zetten. En de eerstvolgende Zondag las hij niet de aanvaarde maar een door hem eigenmachtig gewijzigde verklaring aan de gemeente voor!

Zo was de verzoening die bijna een feit was geworden definitief door ds Van Velzen verijdeld.

De kerk van Amsterdam bleef gescheurd. En Wormser — volgens Groen van Prinsterer „een gelovig Christen van uitstekende begaafdheid, voorbeeldig door bescheidenheid en eenvoud, met eene zeldzaam geëvenaarde scherpzinnigheid bedeed, die bij het licht van Gods Woord zich somtijds tot profetische wenken verlief” — ging voor de Afgescheiden Kerken verloren.

Zij hadden hem als een „rot lid” buiten geworpen.

Zou mee ten gevolge daarvan zulk een zee van ellende over deze kerken gekomen zijn?

Als we de naam Wormser noemen moeten we ook met schaamte denken aan wat de Gereformeerde Kerken hem hebben aangedaan.

Dat De Cock en andere predikanten door de besturen van de Ned. Herv. Kerk werden geschorst was erg. Dat Wormser door Gereformeerde Kerken werd geschorst en afgezet is erger.

C. V.

¹⁾ Opwekking en toespraak aan de gemeente des Heeren in Nederland, Groningen z.j. blz. 6.

²⁾ J. A. Wormser, Het leven van Simon van Velzen, Een schat in aarden vaten, eerste serie IV, Nijverdal 1916, blz. 49/50.

³⁾ Idem, blz. 51.

⁴⁾ J. A. Wormser, Het leven van Hendrik Peter Scholte, Een schat in aarden vaten, eerste serie II, Nijverdal, 1915, blz. 167.

⁵⁾ Aanmerkingen betreffende een geschrift, getiteld: Verslag van de Synode der Afgescheiden Gereformeerde Gemeente enz., door H. P. Scholte, Amsterdam 1841, blz. 32.

⁶⁾ Idem, blz. 33.

⁷⁾ Idem, blz. 33/4.

⁸⁾ Idem, blz. 34/5. De tekst van deze verklaring wordt in het Verslag van de synode van 1840 (blz. 62) niet geheel correct weergegeven.

De Heilige Schrift als Woord Gods

We komen nu tot de bespreking van de vraag, hoe wij tot de overtuiging geraken dat de Heilige Schrift het Woord Gods is. Waar rust deze overtuiging op? Ik wees er reeds eerder (bij de bespreking van stelling 1) op, dat in de latere gereformeerde orthodoxie het goddelijk gezag van de Schrift rustte op haar geïnspireerd zijn. We zagen dat onlangs ds Francke nog betogen. Maar hoe weet ik, dat de Heilige Schrift geïnspireerd is? Dat is toch geen kennis die ik bui-

ten de Schrift om op de een of andere manier aan de weet ben gekomen? De inspiratie van de Heilige Schrift is een geloofsaxioma, dat ik aan haar zélf ontleen. Het is dus een zuivere cirkelredenering, wanneer ik zeg: de Schrift heeft voor mij goddelijk gezag, omdat zij geïnspireerd is. Daar gaat aan vooraf, dat ik aangaande de inspiratie van de Schrift door haar eigen spreken omtrent die inspiratie, ben overweldigd. En daarom is de stelling: de Schrift heeft goddelijk

gezag, omdat zij geïnspireerd is, zonder overtuigingskracht voor wie niet eerst door het spreken van de Schrift omtrent haar zelf en haar eigen oorsprong is overwonnen.

Hier raken wij een zaak, die de gereformeerde theologie vanaf Calvijn heeft besproken onder het hoofdstuk: het getuigenis des Heiligen Geestes (in de latijnse theologentaal: het Testimonium Spiritus Sancti). De kerk deed daar omtrent belijdenis in art. 5 N.G.B., waar zij belijdt, dat wij alles wat in de Schrift begrepen is, zonder enige twijfeling geloven „niet zozeer, omdat ze de Kerk aanneemt en voor zodanige houdt, maar inzonderheid, omdat ons de Heilige Geest getuigenis geeft in onze harten dat zij van God zijn”. De confessie sluit zich hier nauw aan bij Calvijn die in zijn Institutie dit onderwerp breed besproken heeft in het eerste boek: „Dit moet dus onveranderlijk vastgesteld blijven”, zegt hij daar, „dat zij, die door de Heilige Geest innerlijk onderwezen zijn, volkomen rust vinden bij de Schrift, en dat deze haar geloofwaardigheid in zichzelf heeft, en niet onderworpen mag worden aan bewijsvoering en redenering, en dat ze niettemin de zekerheid, die ze bij ons verdient te hebben, door het getuigenis des Geestes verkrijgt”. Ze wordt dan ook, vervolgt hij, „door de Geest in onze harten verzegeld”³³⁾.

Er is over het getuigenis van de Heilige Geest in de gereformeerde theologie heel wat te doen geweest. Het zou te ver voeren hier op in te gaan. Ons interesseert nu, wat prof. Berkouwer in zijn nieuwe boek hierover schrijft. Hij heeft er nl. een breed hoofdstuk aan gewijd: we vinden het één van de belangrijkste van zijn nieuwe boek. Om dadelijk tot het hart van de zaak te komen: dit getuigenis is volgens Berkouwer géén apart, mystiek getuigenis van de Geest, dat buiten het Woord om ons als inspraak geeft: de Schrift is Gods Woord. Geen spiritualisme dus, geen Geestdrijverij; ook géén intellectualistische verklaring van de goddelijkheid van de Schrift vanuit het feit, dat God haar causa, haar oorzaak is. Berkouwer ziet het zo: het is een „zich rekenschap geven van de weg van het Woord naar het geloof en zijn zekerheid”³⁴⁾. Zich aansluitend bij een door Bavinck en Greijdanus gemaakte onderscheiding, zegt hij: het getuigenis van de Geest is niet de diepste grond van ons geloof in de Schrift: wij geloven de Schrift niet om het getuigenis van de Geest, maar door dat getuigenis³⁵⁾. Het is de overmacht van het Woord, dat tot ons komt en „in het geloof als Goddelijke overmacht en triomf wordt verstaan met als subjectief correlaat de capitulatie”³⁶⁾. Berkouwer sluit in zijn beschouwingen over het getuigenis van de Heilige Geest nauw aan bij de passages in Bavincks Dogmatiek, waarin deze dogmaticus het Testimonium bespreekt. Vooral accentueert Berkouwer — en ik acht dit waardevol — dat het getuigenis van de Heilige Geest aangaande de Goddelijkheid van de Heilige Schrift niet geïsoleerd mag worden van het getuigenis aangaande ons kindschap Gods. Bavinck deed dit evenmin en Berkouwer werkt dit verder uit. Juist daardoor wordt iedere scheiding tussen Schriftgeloof en Christgeloof onmogelijk³⁷⁾. En zeer belangrijk is, dat op deze wijze het Testimonium niet wordt losgemaakt van het spreken van de Geest door het Woord zélf. De Heilige Schrift bezit autopistie, zeiden de oude gereformeerde theologen. Zij beoeldden daarmee: de Schrift draagt het getuigenis van haar goddelijkheid in zichzelf. En het getuigenis des Geestes is nu, dat de Heilige Geest de Schrift als Woord van God aan onze harten verzegelt niet door een rechtstreekse inspraak naast het Woord, maar door het spreken van het Woord zélf. Zo worden wij tot capitulatie voor de Schrift als Gods Woord gebracht, om een uitdrukking van Berkouwer te gebruiken. Vandaar dat autopistie en getuigenis van de Heilige Geest op deze wijze feitelijk een eenheid zijn. We raken hier de voor de gereformeerde dogmatiek zo uiterst belangrijke verhouding van Woord en Geest. Hoe de Geest werkt door het Woord blijft een mysterie: Berkouwer kiest niet voor het „cum verbo” (met het Woord) boven het „per verbum” (door het Woord), waarin wel eens het onderscheid van de gereformeerde opvatting (cum verbo) en de lutherse (per verbum) is gezocht. In geen geval werkt echter de Geest sine verbo (zonder het Woord). En vandaar, dat Berkouwer kan schrijven: „Het testimonium Spiritus Sancti staat dan ook niet tegenover de autopistie der Schrift, maar vormt er een eenheid mee vanuit de zin van het getuigenis des Geestes in zijn gerichtheid op Christus en zijn heil”³⁸⁾.

Het zijn belangrijke zaken, die hier aan de orde zijn: er is hier sprake van een groeiende harmonie onder de gereformeerde dogmatici. Om dat duidelijk te maken herinner ik aan een felle discussie uit 1913 tussen S. Greijdanus en H. H. Kuyper. Greijdanus had voor de predikantenconferentie in dat jaar een referaat gehouden over de erkenningsgrond van de kanon. H. H. Kuyper deed daarop een nogal krachtige aanval in „De Heraut”. Greijdanus antwoordde daarop in een „Ingezonden”, daarna ging het debat nog een paar maal heen en weer³⁹⁾. De kern van de zaak was, dat H. H. Kuyper Greijdanus betwistte, dat de erkenningsgrond van de kanon in de kanon zélf lag. Hij vatte het getuigenis van de Heilige Geest op in zuiver subjectieve zin. Volgens Kuyper was het subjectieve getuigenis van de Heilige Geest de grond van onze erkenning van de Schrift als Woord Gods, terwijl bij Greijdanus het alleen het middel was, waardoor wij tot de erkenning komen van de Schrift als Woord Gods. Kuypers mening komt misschien het duidelijkst uit als hij zegt, dat het testimonium Spiritus Sancti bij Greijdanus niet is „de grond, waarop ons geloof in haar als het Woord van God rust”. Later zegt hij, dat de grond voor ons Schriftgeloof niet is „de Schrift en evenmin de goddelijkheid, die van de Schrift uitstraalt, maar de kennis (vet gedrukt van H. H. Kuyper), die we daarvan hebben”, deze is „de grond, waaruit we afleiden, dat deze door ons als Goddelijk erkende Schrift Gods Woord is”⁴⁰⁾. Greijdanus hield daartegenover staande, dat de erkenningsgrond van de Schrift als Woord Gods in haar zelf lag en dat het getuigenis van de Heilige Geest het middel is, waardoor we tot die erkenning komen. Greijdanus moge hier en daar wat subtiel redeneren: zijn bedoeling is duidelijk. De Geest overtuigt ons dat de Schrift het Woord Gods is door de Schrift zelf aan ons hart te verzegelen. Een oude gereformeerde dogmaticus uit de vorige eeuw als Gravemeyer (door A. G. Honig nog hoog gewaardeerd) zegt het zo: de Geest getuigt „uit en door het Woord”, dat de Schrift Gods Woord is⁴¹⁾.

Het is vreemd, dat Berkouwer deze discussie niet noemt: ze is van belang, vooral met het oog op een rechte beoordeling van de opvatting van Abraham Kuyper op dit punt. H. H. Kuyper verwees Greijdanus nl. naar Kuypers Encyclopedie en betreurde dat Greijdanus deze niet had vermeld onder zijn literatuur⁴²⁾. Dat zal van Greijdanus' kant wel niet zonder opzet zijn geweest: wij vinden dit jammer, het debat had er aan diepte door gewonnen. Het is immers duidelijk, dat H. H. Kuyper zich met zijn opvattingen in de lijn van zijn vader achtte te zijn. Berkouwer, die deze discussie tussen H. H. Kuyper en Greijdanus niet vermeldt, houdt zich wel opzettelijk bezig met A. Kuypers opvatting van het testimonium Spiritus Sancti en het is op dit punt dat we van hem menen te moeten verschillen. Ik wil dat nader toelichten met het oog op de helderheid van de discussie. Wanneer Berkouwer toegekomen is aan de bespreking van A. Kuypers opvattingen, wijst hij er in de eerste plaats op, dat Kuyper in het testimonium geen supranaturalistische mededeling ziet: die Schrift is mijn Woord. Dat is stellig een waardevol punt. Kuyper wilde het testimonium evenmin als Bavinck isoleren tot een getuigenis alléén van de goddelijkheid van de Schrift: het is zozeer verbonden met het vertrouwen in Christus, dat het nimmer buiten de bekering omgaat. Het hangt samen met de „melodie der verlossing”. Kuyper wil van geen „magisch” werkend testimonium weten. Op dit punt nu schrijft Berkouwer in een noot: „Het is m.i. moeilijk te verstaan, dat Haitjema het een van Kuypers duidelijke afwijkingen van het oorspronkelijk Calvinisme noemt, dat hij de leer van het testimonium Spiritus Sancti „stelselmatig losser maakt van de autopistie der H. Schrift en dit getuigenis des Geestes in wezen maakt tot een inwendig Woord, dat de gelovige verzekerd maakt van het goddelijk gezag van heel de Bijbel”⁴³⁾. Berkouwer verwijst hier naar Haitjema's „Dogmatiek als apologie”, blz. 290. En inderdaad geeft Haitjema daar geen nadere adstructie voor zijn these inzake Kuyper uit diens werken. Maar daarmee is de zaak m.i. niet afgedaan. Haitjema heeft nl. destijds in „Onder eigen vaandel” een breed artikel gewijd aan de leer van het getuigenis van de Heilige Geest, waarin hij wél Kuypers opvattingen besprak en daarop steunt kennelijk zijn uitspraak in zijn „Dogmatiek”. Haitjema verwees daar naar Kuypers Encyclopedie, II, blz. 512, waar Kuypers opvatting van het testimonium Spiritus Sancti duidelijk aan het licht treedt. Ze komt hierop

TE BERDE

De laatste tijd gaan er stemmen op om de kiesgerechtigde leeftijd weer te verlagen en wel nu tot 18 jaar. Als argument daarvoor lezen we dat toch iedere jongen van 18 jaar opgeroepen wordt om zijn militaire dienstplicht te vervullen. Dit argument schijnt niet van alle redelijkheid ontbloot maar heeft alleen één bezwaar n.l. dat het iets te gemakkelijk is. Immers op grond van ditzelfde argument zou men iedere generaal kunnen noodzaken zijn plannen tot aanval of verdediging vooraf aan zijn soldaten voor te leggen en dat zou toch zonder meer al te mal zijn. De kiesgerechtigde leeftijd heeft weinig of niets te maken met de leeftijd waarop men lichamelijk zo ontwikkeld is, dat men geoeft kan worden in de wapenhandel. Bekend is dat deze leeftijd bij de 20e eeuwse jeugd vroeger ligt dan bij de 19e eeuwse. Bekend is eveneens dat de 20e eeuwse jeugd meer jaren nodig heeft om het puberteitsstadium te doorlopen dan de 19e eeuwse. Zo gezien is er meer reden om de kiesgerechtigde leeftijd te verhogen dan te verlagen. (Maar kom daar nu eens mee aan?!)

Wij menen dat deze leeftijdsverschuivingen algemeen zijn, d.w.z. dat er geen milieus zijn die hier op een uitzondering vormen. Dat geldt ook voor de koninklijke familie. Het doet ons steeds wat antiek aan dat volgens onze grondwet de koning op zijn 18e jaar meerderjarig is.

Dit jaar is er een „Proeve van een nieuwe grondwet” verschenen waarvan de regering hoopt dat deze aanleiding geeft tot een vruchtbare gedachtenwisseling over omvang en richting van een eventuele nieuwe grondwet. In deze Proeve staat onder art. 23 te lezen: „De koning is meerderjarig als hij de 18-jarige leeftijd heeft bereikt”. Uit de Toelichting op deze Proeve blijkt dat men wel gedacht heeft over een verhoging van deze meerderjarigheidsgrens, doch dit idee verworpen heeft, omdat dit zou leiden tot verlenging van een eventueel regentschap. „Aangezien — aldus de Toelichting — het niet gewenst lijkt de normale constitutionele verhoudingen langer te onderbreken dan strikt noodzakelijk is, werd de (oude -W) bepaling gehandhaafd”.

Wij herinneren ons dat Karel V reeds op zijn 15e jaar meerderjarig werd verklaard, maar afgezien van de politieke bedoelingen van deze daad, moeten we er wel rekening mee houden dat een 16e eeuwse knaap van 15 jaar in veel dingen ouder was dan een 20e eeuwse knaap van 18 jaar (knaap?!). Wij menen — juist omdat de constitutionele verhoudingen ons ook bijzonder „dierbaar zijn om een dierbaar woord te gebruiken — dat het onjuist is om een koning reeds op zijn 18e jaar te belasten met een (20e eeuwse) regering van zijn land. Wij weten dat hij deze regering niet op zijn ééntje voert, maar zolang wij nog enige waarde hechten aan de unieke positie van een koning, zullen we zo niet een hogere, dan toch zeker een gelijke grens voor zijn meerderjarigheid willen trekken als voor iedere Nederlandse jongen of meisje.

G.

Westerhuis.

neer, dat de Heilige Geest door de photismos (de verlichting door de Heilige Geest) ons oog ervoor ontsluit, „hoe juist in de Heilige Schrift een voorstelling van ons ik, van de wereld en van de eeuwige dingen heerscht, die overeenstemt, met wat we in dien strijd tegenover het naturalistisch bewustzijn der wereld pogen te verdedigen”. Dit is Kuypers doorlopende opvatting op alle plaatsen in zijn werk, waar hij over het getuigenis des Geestes schrijft. Wij komen tot de erkenning van de goddelijkheid der Heilige Schrift, doordat wij tot het inzicht komen dat wat in de Schrift over de wedergeboorte van de zondaar wordt gezegd, overeenstemt met wat wij zelf ervaren. Zo kon Kuyper zelfs tot de uitspraak komen: „zoo ook steunt het geloof aan het Goddelijk karakter der Schrift op de ervaring van het geestelijk leven, dat uit die Schrift ons toesprekt”⁴⁴⁾. Het is dezelfde gedachte die we H. H. Kuyper tegenover Greijdanus zagen verdedigen: hij sloot zich dus in deze nauw bij zijn vader aan. Dit getuigenis nu van de Hei-

lige Geest, waardoor wij inzien dat de Schrift naar haar inhoud met onze geestelijke ervaring overeenstemt, noemt Kuyper een „getuigenis, dat rechtstreeks van den Heiligen Geest, als de auteur der Schrift, tot ons persoonlijk ik uitging”⁴⁵⁾. Ook Velema in zijn grondige bespreking van Kuypers leer van de Heilige Geest komt tot dezelfde conclusie: „De Geest in het subject herkend den Geest in de Schrift in zijn identiteit”⁴⁶⁾.

Haitjema verzette zich met alle kracht tegen deze visie. Hij zag terecht in, dat hierdoor het werken van de Geest dóór en mét het Woord, die oerreformatorische opvatting, ondermijnd werd en dat zo de Schrift losgemaakt werd van het werken door de Geest. Hij poneerde als tweede stelling in zijn artikel: „De autopistie van de Heilige Schrift was bij dit klassiek-Gereformeerde gezichtspunt niet anders dan die wijze van zichzelf-evident-maken van bepaalde Bijbelinhouden, welke aan den dag treedt, zoodra de H. Geest van deze inhouden Zijn getuigenis maakt in het hart van den geloovige”⁴⁷⁾. Het gaat in het testimonium om „een woordgetuigenis, een klaar uitgesproken boodschap met bepaalde woordinhoud”⁴⁸⁾. Dit alles is voor de visie op de Schrift van het grootste gewicht. Haitjema vocht in die jaren een eenzame strijd tegen de opvatting van de Schrift als een codex met heilswaarden, die door de wedergeborenen christen als zodanig herkend wordt, waardoor het Schriftgezag losgemaakt werd van de prediking van de kerk. Hij zag dat scherp. Hij hield vol in dit artikel, dat de Schriftinhoud „alleen door de verkondiging der Kerk heen zijn klem op de harten der geloovigen behoudt”⁴⁹⁾. En zo kwam Haitjema tot dezelfde conclusie waartoe Berkouwer thans kwam: „De nauwe verbondenheid van autopistie der Schrift en getuigenis des Heiligen Geestes gaat terug op de voor onze geloofskennis onlosmakelijke correlatie van Woord en Geest in de heilsbedeeling”⁵⁰⁾. Hij spreekt van de autopistie der Schrift en het getuigenis van de Heilige Geest „als zijde en keerzijde derzelfde waarheid”⁵¹⁾. Dat is geheel in overeenstemming met Greijdanus in 1913 en Berkouwer in 1966: zie blz. 73 van zijn boek.

Deze dingen zijn van betekenis. Ik zou daarom willen pleiten voor wat meer waardering voor Haitjema als dogmaticus zowel in onze kring als bij Berkouwer. Hij heeft in een tijd, toen de gereformeerde theologie nog geheel onder invloed van Kuyper stond, voortdurend gepleit voor het nauw aanhalen van de band tussen Woord en Geest. Maar verder: deze dingen zijn ook van grote betekenis voor de waardering, de theologisch-dogmatische waardering, van de uitspraken van Assen (1926). Berkouwer spreekt nu in zijn boek van „aarzelingen” in zijn kring ten opzichte van de uitspraken van Assen. Hij zoekt de oorzaak daarvan allereerst in een exegetische herwaardering in de kring van de Gereformeerde Kerken van Genesis 1-3. Ik ben van oordeel, dat de dingen dieper liggen: het gaat allereerst om de visie op de Schrift als Word Gods. We zijn in onze kring nogal geneigd bij Assen (1926) te zweren, niet kerkrechtelijk maar dogmatisch. Ik wil beslissen geen pleidooi houden ten gunste van de opvattingen van dr. J. G. Geelkerken. Zijn beschouwingen zijn m.i. terecht door Berkouwer in zijn eerste boek over de Schrift in 1938 grondig bestreden. Daar zijn we er echter niet mee. Wie de rapporten van Assen (1926) vooral dogmatisch-theologisch kritisch leest, ontdekt, dat er toen een Schriftopvatting heerste, die m.i. niet minder scholastische trekken vertoonde dan de verbonds- en doopleer van het Preadvies in 1944.

Haitjema heeft trouwens over de Schrift in die tijd meer waardevolle studies gegeven. Ik denk aan het boekje „Het Woord Gods in de moderne cultuur” uit 1931: dit graaft dieper dan menige apologie voor Assen. Haitjema verwerpt zeer beslist de ethische Schriftbeschouwing, die wilde onderscheiden tussen het Woord Gods in de Bijbel en die gedeelten die open zouden staan voor kritiek. „Wat tot dit hemelsch eiland (het eigenlijke Woord Gods) in de kanonieke Heilige Schrift gerekend mag worden, maakt dan per slot het subject van de theoloog uit”⁵²⁾. Het gaat hem hier om: de Heilige Geest heeft Zich in de pinksterbedeling gebonden aan de inscripturatie van het Woord Gods in de Heilige Schrift. Vandaar dat de historisch-critische studies van de Schrift Haitjema betrekkelijk koud laten. Ze halen de Schrift weg uit de plaats, die ze in de Pinksterbedeling heeft als Woord Gods. Ik zou niet graag elke uitdrukking uit het boekje van 1931

voor mijn rekening nemen: Haitjema werkte in die periode nogal met de paradox. In zijn latere „Dogmatiek” doet hij dat veel minder. Daar behandelt hij de Schrift in het hoofdstuk over de Heilige Geest en de middelen der genade. Hij weigert haar in een aparte locus te behandelen, zoals in de latere gereformeerde dogmatiek gebeurde. Het gaat in de Schrift om de „waarachtigheid van het aansprekende, overweldigende Woord Gods”⁵³⁾.

Het is de moeite waard te letten op de harmonie, die er ook hier groeiende is tussen hervormd-gereformeerde en kerkelijk gereformeerde theologen. Ten diepste gaat het hier om de theologie van Abraham Kuyper, die lange jaren in de kring van de Gereformeerde Kerken domineerde, en daardoor het rechte zicht op wat de mannen uit de school van Hoedemaker of uit de kring van de Gereformeerde Bond beoogden, belemmerde. Het is b.v. opvallend hoe een bekwam hervormd-gereformeerd theoloog als J. G. Woelderink op dit punt tot dezelfde conclusies kwam als Haitjema, hoewel hij het vraagstuk weer op een andere manier benaderde. Men moet diep respect hebben voor de theologische kracht van Woelderink, die komende uit de kringen van de Gereformeerde Bond, zijn verleden nimmer verloochende en toch door studie van de reformatorische theologie wist door te stoten tot het hart van de van de reformatie afwijkende tendenzen in de geloofspraktijk zowel bij de kerkelijk gereformeerden als bij de gereformeerde bondsgemeenten.

Hij heeft in 1953 in een breed artikel in „Kerk en theologie” eveneens het Schriftvraagstuk besproken. Hij stond van het begin af meer kritisch tegenover Karl Barth dan Haitjema, hoewel Woelderink niet aarzelde van Barth te leren, waar dat mogelijk was. Zijn theologisch denken is minder wijsgerig geschoold dan dat van Haitjema, meer pastoraal in de directe zin van het woord. Toch kwam hij tot dezelfde conclusies. Hij laat in zijn artikel zien, hoe Gods Woord tot ons komt in mensenwoorden. Dat had Bavinck, zoals wij boven lieten zien, ook al opgemerkt, alleen: die had dat niet voldoende in zijn nadenken over deze dingen laten doorwerken. Woelderink zegt nu: „Gods Woord komt in en door een mensenwoord tot ons. Om dit heilgeheim gaat het in het Schriftvraagstuk; niet om een inspiratietheorie”. En vervolgens geeft Woelderink dan een analyse van Kuypers theologie, die geheel overeenstemt met wat we bij Haitjema vonden. Kuyper, zo betoogt hij, onderscheidt tussen „zijn” en „bewustzijn” van de mens. De Heilige Geest herschept onmiddellijk het „zijn” van de mens. Het Woord richt zich „bewustzijn” van de mens. En nu komt Woelderink, wat het getuigenis van de Heilige Geest betreft, tot precies dezelfde conclusie als Haitjema: „Het herschappen en wedergeboren „zijn” richt en stiert het bewustzijn van de christen zodanig, dat hij bij de ontmoeting van het bijbelwoord dat bijbelwoord als Woord van God erkent en zijn zin verstaat.”

Het is tot op zekere hoogte te betreuren, dat Berkouwer niet scherper zijn zich distantiëren van de oudere theologie van Abraham Kuyper markeert. Misschien is hij het zich niet eens ten volle bewust. Het zou voor een reëel onder ogen zien van de breuk tussen gereformeerden en hervormden gezond oecumenisch werken, veel gezonder dan wat „achtien” destijds deden, ook reëler.

Het hoofdstuk over het getuigenis des Geestes is het belangrijkste in het boek van Berkouwer. We zijn dankbaar voor het pleidooi daar gevoerd n.l. dat de Geest ons in zijn getuigenis bindt aan de inhoud van de Schrift, voor zijn ronduit kiezen voor de positie van Bavinck, en Greijdanus: niet om maar door het getuigenis van de Geest worden wij verzekerd van de goddelijke inhoud van de Schrift (blz. 60/61). Ook K. Schilder sloot zich daarbij aan⁵⁴⁾, door Berkouwer dan ook met instemming vermeld (blz. 69). We verschillen in de waardering van A. Kuyper en diens taxatie door Haitjema, de conclusie is echter dezelfde. In mijn „Herman Bavinck als dogmaticus” pleitte ik er reeds voor de Schrift meer te gaan lezen en waarderen vanuit de pneumatologie⁵⁵⁾. We komen dan boven allerlei vraagstellingen uit, die rond Assen de gereformeerden nog te veel in hun greep hadden. Wat dit boek van Berkouwer schrijft over het getuigenis van de Heilige Geest helpt ons daarin verder. Tenslotte:

5. Wat Berkouwer schrijft over de Schriftkanon, de existentiële methode van Bult-

mann en het hanteren van de regel *Sacra Scriptura sui ipsius interpres* kan ons verder helpen in de ontwikkeling van de gereformeerde Schriftleer in deze tijd.

(Slot volgt)

R. H. Bremmer.

³³⁾ *Institutie*, I, 7, 5.

³⁴⁾ *De Heilige Schrift*, I, blz. 60.

³⁵⁾ *T.a.p.*

³⁶⁾ *A.w.*, blz. 61.

³⁷⁾ *A.w.*, blz. 68, zie ook blz. 67 over de Emmaüsgangers.

³⁸⁾ *A.w.*, blz. 73. Berkouwer besprak de verhouding van het „cum” en „per” reeds eerder in *De zonde*, I, 1958, blz. 208-210.

³⁹⁾ *Heraut*, no's 1871-1874, nov., dec. 1913. Een goed overzicht van deze discussie in de door C. Veenhof geschreven inleiding op Greijdanus' laatste boek *Heilige geschiedenis*, 1951.

⁴⁰⁾ *Heraut*, no. 1874, 21/12/1913.

⁴¹⁾ H. E. Gravemeyer, *Leesboek over de gereformeerde geloofsleer*, 1881, blz. 102, tweede stuk van deel I. „Het is een getuigenis des Heiligen Geestes in ons: niet door eene stem buiten het Woord, maar uit en door het Woord”. Gravemeyer is, als het er op aankomt, nog duidelijker dan Greijdanus met zijn subtiel spreken over *middel en grond*.

⁴²⁾ *Heraut*, no. 1871.

⁴³⁾ *De Heilige Schrift*, I, blz. 48.

⁴⁴⁾ *Encyclopedie*, II, blz. 513. Waarin verschilt het standpunt van Kuyper eigenlijk van de boven door ons vermelde stelling 18 van de ethische Cramer? Zie verder voor Kuyper: *Dictaten dogmatiek*, III, blz. 197; *Het werk van de Heilige Geest*, I, blz. 254.

⁴⁵⁾ *Encyclopedie*, II, blz. 511.

⁴⁶⁾ W. H. Velema, *De leer van de Heilige Geest bij Abraham Kuyper*, 1957, blz. 37. Velema zegt ook, dat het getuigenis van de Heilige Geest bij Kuyper onmiddellijk werkt.

⁴⁷⁾ *Onder eigen vaandel*, 14de jaarg., 1939, blz. 220 in artikel *De autopistie der H. Schrift en het getuigenis des H. Geestes*.

⁴⁸⁾ *A.a.*, blz. 224.

⁴⁹⁾ *A.a.*, blz. 223.

⁵⁰⁾ *A.a.*, blz. 225.

⁵¹⁾ *A.a.*, blz. 218.

⁵²⁾ blz. 123.

⁵³⁾ *Dogmatiek als apologie*, 1948, blz. 296.

⁵⁴⁾ *Heid. Catechismus*, II, 1949, blz. 490.

⁵⁵⁾ We herinneren hier aan de belangrijke excurs in het boek van C. Veenhof, *Prediking en uitverkiezing*, 1959, blz. 215-234: de fout van veel gereformeerden was, aldus Veenhof, dat men de Schrift veelal niet anders zag „dan als volstrekt betrouwbare mededeling omtrent schepping, zondeval, verlossing, kortom omtrent God en zijn werk”. Veenhof acht het „heil” de „diepste dimensie van het Woord”.

„Kerkelijk Leven”

Onze polemiek

Ds B. J. Schoep schreef een artikel in het blad 'Woord en Wereld'. De inhoud van dat artikel boezemt ons voor hetgeen we thans gaan schrijven geen belang in. We gaan het niet tegen ingebrachte critiek verdedigen noch deze critiek steunen. Het gaat ons om iets anders.

Critiek werd uitgebracht in 'De Reformatie' door dr C. Trimp. De critiek loopt uit op de vraag hoe lang de Gereformeerde Kerken de vrijzinnigheid van ds Schoep nog moeten verdragen. De vraag werd op 14 november door broeder A. Zijlstra doorgegeven in het Gereformerd Gezinsblad en aldus op een dertienduizend huiskamertafels gedeponerd. Hij gewaagt van „een erg voorbeeld van afval”, van „een kwade filosofie, die ds Schoep van Amstelveen nu ging dienen”, van „zijn vreselijk dwalen”, van „een val”, „een door en door valse profetie”. Met de opmerking „...die valsheid doet vaak zo vroom”. En broeder Zijlstra eindigt dan met de herhaling van de door dr Trimp gestelde vraag hoe lang de Gereformeerde Kerken de vrijzinnigheid van een ds Schoep nog moeten verdragen?

Als gezegd, wij treden niet in de beoordeling van het artikel van ds Schoep. Maar zelfs voor het geval de uitgebrachte critiek van dr Trimp juist mócht zijn, dan nog ritzien hier een aantal vragen, waarvan ik de ernst niet minder acht dan de eventuele „valse profetie” van ds Schoep.

Voor een gereformerd predikant — daar heeft indertijd prof. dr S. Greijdanus terecht op gewezen — is geen beschuldiging zo ernstig als die van afwijking van de Schrift, loslating van de belijdenis der kerk. En nimmer neemt ze scher-

per vorm aan dan wanneer de hoofdsom der beschuldiging wordt samengevat in één woord: vrijzinnigheid. Want voor de lezers van zulk een beschuldiging betekent die term niet maar de loslating van de volkomen leer der zaligheid zoals deze in de Gereformeerde belijdenis is samengevat, maar ook van die welke de kerk der eeuwen belijdt in de apostolische geloofsbelijdenis, de loochening van de belijdenis dat Jezus is de Christus, de Zoon van de Levende God, Die is gestorven vanwege onze zonden en opgewekt om ons rechtvaardig te maken. Door van vrijzinnigheid te beschuldigen worden associaties dáaraan opgeroepen.

Wie publiek zulke beschuldigingen uitspreekt dient ze bondig en duidelijk waar te maken. Welnu, dat ontbreekt in het Gezinsblad van 14 november geheel. De heer Zijlstra verwijst naar 'onze' Reformatie en naar dr C. Trimp, en stelt voorts vast, dat hij „de val” van ds Schoep niet ten volle kan tekenen. Dus moeten de lezers maar op gezag van dr Trimp, 'onze' Reformatie en broeder A. Zijlstra geloven dat er bij ds Schoep vrijzinnigheid is.

Voorts: ds Schoep schreef in Woord en Wereld. Gesteld al dat hetgeen hij schreef vrijzinnig is en dat dus ernstige waarschuwing door dr Trimp plichtmatig was, de lezers van Woord en Wereld worden niet bereikt, slechts die van De Reformatie en uit de tweede hand en zonder een schijn van argumentatie die van het Gereformerd Gezinsblad. Zou het nu in een zo ernstig geval als dit, althans volgens ds C. Trimp, is, geen aanbeveling verdiend hebben ter voorkoming van de verspreiding van kwaad gerucht en ter bevordering van des naasten naar een goed gerucht diens „val” niet te verbreiden onder broeders en zusters, maar eens te beginnen met het opnemen van broederlijk en collegiaal contact met ds B. J. Schoep? Geldt hier, niet het ernstige beschuldiging, niet het woord: Zelfs indien iemand op een misstap wordt betrapt, moet gij, geestelijke mensen, hem in een geest van zachtmoedigheid terecht helpen; en let daarbij op u zelf, anders zoudt ook gij in verzoeking kunnen komen? Gal. 6 : 1. En moeten we ook hier niet handelen naar de belijdenis der kerk „dat ik mijns naasten eer en goed gerucht naar mijn vermogen voorsta en bevordere”? Heid. Cat. Zondag 43.

Niemand antwoordde hierop, dat het hier een publieke zaak geldt. Het is waar, ds Schoep schreef publiek. Maar in een blad, dat in onze kring een beperkt lezerstal heeft. Het is toch onze roeping óók niet publieke zonden nog publieker te maken? En indien hier sprake was van een publieke zonde, van valse leer, van „vrijzinnigheid” bij een dienaar ener Gereformeerde Kerk, dan is de weg duidelijk. Om het weer te geven met de woorden van Mattheüs 18: „Zeg het der gemeente”. Dan was hier de raad van de kerk van Amstelveen het aangewezen adres voor een uit de Schriften wel gefundeerde aanklacht. Want die kerkeraad is naar de Schrift, de belijdenis en de kerkorde de enige tot oordelen geroepen en daarom de alleen bevoegde instantie om te oordelen, en eventueel vonnis te strijken.

Voor zover ons bekend is zulk een aanklacht niet ingediend. Maar ook al zou dat het geval zijn, is het dan recht, dat de eer en de goede naam van een dienaar des Woords — verdiend of onverdiend, dat laten we thans met opzet in het midden! — in de kerkelijke wereld publiek te grabbel wordt gegooid? Het ergst onder de dertienduizend abonnees van het Gezinsblad, zonder éne argumentatie?

Het geval staat niet op zichzelf.

Het is een symptoom van de wijze waarop wij met elkander omgaan. Deze dingen komen voor tot op de kansels, waar dienaren des Woords, niet onder het gehoor, niet tot verweer in staat, aan de schandpaal worden geslagen.

De gevolgen zijn navenant.

Hier is elke kerkelijke, christelijke stijl zoek. Waarom houdt men zich nu niet aan de duidelijke eis des Heren, aan de belijdenis, aan de kerkorde?

En wat bedoelt men nu met dit soort critiek? De broeder, de collega te behouden en die hem horen? Of bedoelt men zonder ordelijk te procederen alle maar hem onmogelijk te maken met kreten als: „Hoelang moeten de Gereformeerde Kerken zijn vrijzinnigheid nog verdragen?”

Zó kan het niet.

Zó mag het niet.

G. Visee.

Stukwerk is ons kennen en profeteren

De liefde zal nimmermeer vergaan. Maar tongentaal en kennis en profetie zal eens afgedaan hebben. Zo heeft Paulus in I Cor. 13 : 8 geschreven. En in de volgende verzen schrijft hij, waarom dit zo is.

Wij kennen immers maar ten dele en wij profeteren ten dele. Uit vroeger dagen herinner ik mij een schrijver, die boven al zijn stukjes het motto schreef: „Al ons denken is stukwerk”. Zo zou ik ook vers 9 willen vertalen: Stukwerk is ons kennen en profeteren. Uit de tegenstelling met het vervolg blijkt, dat Paulus daarmee bedoelt, dat ons kennen onvolkomen is. Onze kennis is brokstukkelig, we weten een „hap en een snap” om zo te zeggen.

Dit kan gezegd worden van alle weten en kennen in deze bedeling. Dat hebben de grootste geleerden altijd wel erkend. Beginnelingen in een vak mogen zeggen: Wij weten ongeveer alles; zó spreken echte mannen van wetenschap niet.

Een van de grootsten heeft gezegd: „Wij weten niet en wij zullen nooit weten”.

Daarmee wilde hij zeggen: Wat het wezen der dingen is doorgronden wij niet.

Als we terugzien naar vorige eeuwen, dan kunnen we glimlachen om de geringe kennis, die vroegere generaties hadden van heel de schepping. Zij meenden, dat het atoom het laatste element was! Nu heeft men in het atoom allerlei elementen ontdekt, waarvan ik alleen enkele namen ken: electronen, protonen, ionen, mezonen. Er zijn nog enkele tientallen meer, zo heeft men mij verteld. Het weten van vorige geslachten was dus maar stukwerk. Maar zouden volgende generaties dit ook niet zeggen van de wetenschap van deze tijd?

Mogelijk zal men zeggen: „Wat was men in de 20e eeuw nog maar weinig ver doorgedrongen in de materie!” En astronomen van later zullen misschien zeggen: „Vroeger rekende men met sterren, die miljoenen lichtjaren van de aarde verwijderd zijn. Och arme, nu weten we dat het miljarden moet wezen”.

Paulus sprak niet over natuurkunde of astronomie, maar over het kennen van God en goddelijke zaken. Ons kennen van Hem is maar stukwerk. Om met Job te spreken: „Zie, God is groot, en wij begrijpen Hem niet, het getal zijner jaren is onnaspeurlijk” (Job 36 : 26). Op een andere plaats lezen we: „Kunt gij de geheimen Gods doorgronden, de Almachtige doorgronden ten einde toe? Zij zijn hoog als de hemel, wat kunt gij doen? Dieper dan het dodenrijk, wat kunt gij weten? Langer dan de aarde is hun maat, en breder zijn zij dan de zee” (11 : 7-9). In overeenstemming hiermee schrijft Jesaja 55 : 8: „Want mijn gedachten zijn niet uw gedachten en uw wegen zijn niet mijn wegen, luidt het woord des HEREN. Want zoals de hemelen hoger zijn dan de aarde, zo zijn mijn wegen hoger dan uw wegen en mijn gedachten dan uw gedachten”. God heeft Zich geopenbaard en die openbaring is betrouwbaar. We kunnen God kennen in het aangezicht van Jezus Christus. En Hem te kennen is leven en zaligheid. Voor onze redding hebben wij aan Gods openbaring genoeg. Maar in de eerste plaats is God groter dan Zijn openbaring aan ons. En in de tweede plaats kennen we die openbaring maar ten dele. Hoe meer we er over nadenken hoe groter het mysterie wordt.

Paulus schrijft aan Timotheüs: „En buiten twijfel, groot is het geheimenis der godsvrucht: Die zich geopenbaard heeft in het vlees, is gerechtvaardigd door de Geest, is verschenen aan de engelen, is verkondigd onder de heidenen, geloofd in de wereld, opgenomen in heerlijkheid” (I Tim. 3 : 16). We staan voor ondoorgrondelijke mysteriën. De kerk heeft getracht van die geheimenissen iets onder woorden te brengen. Maar meer dan een trachten is het niet. Ze heeft er iets van gezegd, om niet helemaal te zwijgen. Ze heeft iets beleden over de twee naturen van Christus. Eigenlijk heeft de kerk alleen maar gezegd hoe die verbinding niet was: ongedeeld en ongescheiden, onvermengd en onveranderd. Maar wie zal zeggen hoe het wél is? De kerk heeft iets gestameld over de eenheid van Gods Wezen en de drieheid van Personen. Maar wie zou durven zeggen dat dit meer dan „stukwerk” is? We stamelen van Gods almachtige genade en de verhouding daarvan tot onze verantwoordelijkheid. Maar als we alles gelezen zou-

den hebben, wat theologen daarvan gezegd hebben, moeten we erkennen: Onze kennis is maar stukwerk.

Als de kerk dat altijd beseft had was ze wat voorzichtiger geweest met het verbranden en verbannen van ketters. Die vaak meer gelijk hadden dan de kerk. De vraag komt op of tegenwoordig wel algemeen beseft wordt, dat wij maar ten dele kennen. Mogelijk moest men hier en daar wat voorzichtiger zijn met het veroordelen van wat men houdt voor dwaalleer. Als we dit woord van Paulus ter harte nemen worden we bescheiden en voorzichtig in het verketteren van elkaar. De kerkgeschiedenis is ook wel geschikt om ons tot voorzichtigheid te manen. In naam van de zuivere leer is veel onrecht gedaan.

Stukwerk is ook ons profeteren. Dat kan niet anders omdat ons kennen maar ten dele is. Want profeteren is uiting geven aan wat men kent. Het is niet helemaal duidelijk, wat onder de gave der profetie, zoals die in Corinthe beoefend werd, is te verstaan. De profeten daar zullen het licht van het Woord Gods hebben doen schijnen over heel het leven. Er zal ook toe behoord hebben het bekend maken van de wil van God. In de concrete omstandigheden en toestanden van het leven. Er is een boekje, dat tot titel heeft: „Wat wil God eigenlijk?” Als we dit gelezen hebben, dan is ons wel duidelijk dat het antwoord op deze vraag niet erg duidelijk is. Ook daarvan geldt het: ons verstaan van de wil van God is maar stukwerk. De wil van God is nog wat anders dan een vaste traditie in een bepaalde kring. Wie weet altijd wat de HERE van ons wil? Voor elk terrein van het leven? De „profeten” spreken elkaar vaak tegen. Niet alleen de valse, maar ook echte verkondigers van het Woord des HEREN. Dat ligt niet aan de HERE, maar aan onze zwakheden en gebreken. Aan de verduistering van ons verstand en de boosheid van onze wil. Die in dit leven nooit helemaal wordt overwonnen. Daarom blijft het profeteren in deze bedeling onvolkomen. Er zit iets van een kind in.

Paulus zegt dan ook: Als het volmaakte komt zal het onvolkomene afgedaan hebben. Op de nieuwe aarde zal het brokstukkige niet meer zijn. Daarom zal de kennis en de profetie, zoals we die nu kennen, afgedaan hebben. Hoe het leven onder een nieuwe hemel zijn zal weet ik niet. We moeten er ook maar niet over puzzelen. Maar in elk geval zal het kennen en profeteren, zoals het daar voorkomt, geheel anders zijn dan nu en hier. Van de liefde geldt dit blijkbaar niet. Dat verwondert ons wel wat, want ons liefhebben is toch ook onvolkomen en gebrekkelijk? Hoe dat nu ook zij, de liefde zal ook hiernamaals bloeien. Zij gaat de kennis en de profetie te boven.

Over de verhouding van het onvolkomene en het volmaakte spreekt Paulus in een vergelijking. Ze komt overeen met die van kind en man. „Toen ik een kind was”, zegt Paulus, „sprak ik als een kind, voelde ik als een kind, overlegde ik als een kind. Nu ik een man ben geworden heb ik afgelegd wat kinderlijk was”. Een dreumes bezigt brabbeltaal, een wat groter kind spreekt wat beter, maar het blijft kinderpraat. Een kind denkt nog niet als een volwassene, als het al denkt. En het oordeel van een kleine is naardat het verstand heeft. Daarmee wil Paulus natuurlijk niet zeggen, dat wij volwassenen niet kinderlijk moeten vertrouwen op de HERE en afhankelijk van Hem moeten zijn als een kind van vader of moeder. Hij wil alleen maar zeggen, dat zoals er een hemelsbreed verschil is tussen kindse kennis en het kennen van een volwassene, er zo een hemelsbreed verschil zal zijn tussen ons weten in deze bedeling en ons kennen in de toekomstige eeuw. Merkwaardig is dat er niet staat dat de liefde van een kind door een volwassene wordt afgelegd. Zou dat toevallig zijn? De kennis van een kind is gans anders dan die van een man. Maar de liefde blijft van de wieg tot het graf. En tot in eeuwigheid.

Nog een ander beeld gebruikt de apostel: „Want nu zien wij nog door een spiegel, in raadselen, doch straks van aangezicht tot aangezicht”. Ik zal u niet vermoeien met tal van verklaringen, die van de spiegel en de raadselen gegeven zijn. Paulus wil m.i. zeggen, dat ons inzicht in wat God ons openbaarde onhelder is. De

spiegels van de oudheid gaven geen helder beeld. Men had ook wel vensters van doorschijnende steen. Zoals de Eskimo's wel vensters van dun ijs gebruikten. Men kon er wel wát door zien, maar vaag, onduidelijk. Door zulk een spiegel zag men een raadselachtig beeld. Zo blijft onze kennis van God en van wat Hij openbaarde veelzins raadselachtig.

Ook zij die bij het Woord leven houden veel raadsels over. Is het lijden geen raadsel? Stelt Gods voorzienigheid ons niet voor puzzles? Is de zonde geen ondoorgroendelijk geheim?

Leven we niet in een „wereld vol vraagtekens”, zoals een pas verschenen boekje heet? Er zijn mensen die beweren, dat er geen problemen zijn. Paulus dacht er blijkbaar niet zo over.

Eens zullen we niet meer zien in een wazige spiegel. We zullen zien „van aangezicht tot aangezicht”. In Num. 12 : 8 lezen we: „Van mond tot mond spreek Ik (de HERE) met hem (Mozes), duidelijk en niet in raadselen, maar hij aanschouwt de gestalte des HEREN”. Daaraan zal de apostel wel gedacht hebben.

We zullen God kennen niet door een portret om zo te zeggen. Maar „in eigen persoon”. Als we een boek over iemand gelezen hebben weten we iets van hem. Maar het is heel anders als we die persoon in levende lijve ontmoeten. Zo zal ons kennen van God heel anders zijn in de toekomstige eeuw dan in deze. We zullen dan niet onvolkomen, maar ten volle kennen. Zoals wij zelf gekend zijn. God kent ons volmaakt, door en door. Hij ziet om zo te zeggen dwars door ons heen. Zijn kennen is vol liefde. Leest Psalm 139 er maar eens op na. Hoe dat precies wezen zal na dezen, ik weet het niet. Er is door theologen en filosofen veel geredeneerd over de „visio Dei”: het zien Gods.

Ik weet niet of we daar veel wijzer van worden. In elk geval: We zullen God kennen op een volmaakte wijze. Wel op menselijk volmaakte wijze, maar dan toch volkomen helder, volmaakt zuiver, in volkomen zaligheid. Geheel anders dan op dit ondermaanse. Maar wel in volmaakte liefde. Waarvan ons liefhebben in deze bedeling een voorbereiding is.

H. J. Jager.

BOEKBESPREKING

Het Schisma liegt door Ds. G. van den Brink, uitgave Buijten en Schipperheijn, Amsterdam, 1966, 120 blz., prijs f 4,25.

Het is wel tot alle leden van onze kerken doorgedrongen dat het in de kerken van Noord-Brabant en Limburg tot een droevige scheuring gekomen is. Eerst zijn er in de kerk van Breda een aantal broeders — zoals zij dat noemen — „in doleantie gegaan” en hebben zo tegenover de bestaande kerk een nieuwe geformeerd. En daarna is de scheur ook in de classis gekomen. Negen van de elf kerken kwamen te staan tegenover de twee andere die exclusief de „dolerende” kerk van Breda als ware kerk wilden erkennen. En daarna is de scheur doorgetrokken in de particuliere synode van het Zuiden.

Zoals we in de kranten hebben kunnen lezen zijn door die particuliere synode de afgevaardigden van de classis Noord-Brabant en Limburg weggezonden uit haar vergadering. Deze particuliere synode heeft dit doende een gehele classis uit het kerkverband gestoten. En dat was in wezen een excommunicatie van deze classis en de in haar vertegenwoordigde kerken.

Velen stellen zich nu verontrust de vraag: Wat is er in het Zuiden toch aan de hand? Natuurlijk, men weet dat ds Telder in zijn boek: *Sterven...* en dan? bezwaar had gemaakt tegen de voorstelling dat na het sterven de zielen der gelovigen buiten het lichaam een voorlopige zaligheid genieten in de hemel. En in verband daarmee ook bezwaar had tegen de spreekwijze van vraag en antwoord 57 van de Catechismus. Maar het is ook bekend, kan althans bekend zijn, dat de classis Noord-Brabant en Limburg met deze opvatting van ds Telder niet accoord ging, ja die met zoveel woorden nadrukkelijk heeft afgewezen. Maar hoe was het dan mogelijk dat nagenoeg een gehele classis die zó heeft gesproken kort en goed buiten het kerkverband werd geplaatst? Voor wie, zoals ook ondergetekende, zich noch rechtstreeks noch zijdelings met de kerkelijke verwickelingen in onze zuidelijke provincies heeft ingelaten is deze gang van zaken onduidelijk en in hoge mate bevreemdend. En bovenal zorgwekkend. Bestond er niet alle kans dat de scheur zou worden doorgetrokken ook in andere kerken? Moest dat niet gebeuren als er in de komende Generale Synode eenzelfde tweedracht zou openbaar worden als in het Zuiden het geval was geweest? Vooral ook omdat er broeders zijn die deze scheur in-

derdaad doorgetrokken willen zien en het min of meer duidelijk zeggen dat die en die predikanten, leden en kerken „eruit” moeten.

In deze situatie was het een goed, ja, een nodig ding dat ds Van den Brink van Eindhoven zich de moeite getroost heeft een verhaal op te stellen van wat in het Zuiden geschied is. Speciaal houdt hij zich bezig met wat de classis Noord-Brabant en Limburg gedaan heeft en overkomen is in de laatste jaren.

Zijn brochure wil een rechtvaardiging geven van het beleid, de handelingen van deze classis en keert zich met name tegen haar uitwerking door de Particuliere Synode van Noord-Brabant, Limburg en Zeeland uit het kerkverband.

Ik aarzel niet dit boekje — het telt 120 pagina's — een voortreffelijk geschrift te noemen. Het is in meer dan één opzicht een model.

Vooreerst is het zeer duidelijk en bijzonder goed leesbaar. Kerkelijke stukken en besluiten kenmerken zich veelal door hun onbegrijpelijkheid. Alleen zij die het kerkelijke jargon meester zijn kunnen er wijs uit worden. De brochure van ds Van den Brink daarentegen is helder als glas, ja, al is de zaak waarover hij schrijft indroevig, zelfs bijzonder boeiend.

Daarbij komt dat de „toon van deze brochure” — en daarmee bedoel ik allermint iets uiterlijks — broederlijk, christelijk, kerkelijk is. Er is in dit boekje een man aan het woord wiens hart brandt van liefde voor de kerk en voor de broeders — ook voor die welke hij bestrijdt — en dan zo dat dit ook zijn wijze van schrijven voluit beheerst. Men stuit in dit boekje niet op bittere, wondende, beledigende woorden. Het wekt geen wantrouwen. Het suggereert geen kwade bedoelingen. Het misgaat zich niet aan het trekken van consequenties die zijn „tegenstanders” niet trekken wil. Er is in de wijze van schrijven iets dat herinnert aan Paulus' aanpak van de Korinthiërs: Ik doe een beroep op U bij de zachtmoedigheid en de vriendelijkheid van Christus.

En daar komt nog wat bij. Ds Van den Brink vergast ons niet op een formeel, kerkrechtelijk betoeg. Integendeel, hij dringt door tot de kern van de zaak. Hij beschrijft die als een voluit kerkelijke, religieuze, Geestelijke aangelegenheid, zoals ze ook inderdaad is.

De kern van het betoeg van ds. V. d. B. kunnen we zó samenvatten: De particuliere synode van het Zuiden sprak uit dat in haar vergadering alleen aanvaard kunnen worden de afgevaardigden van die kerkelijke vergadering die metterdaad toont te handhaven de band aan de belijdenis als in alle artikelen en stukken der leer in alles overeenkomende met Gods Woord. En omdat naar het oordeel van de meerderheid van deze synode de classis Noord-Brabant-Limburg dat niet had gedaan — bewijs daarvoor werd niet gegeven — werden de afgevaardigden van de classis van Noord-Brabant en Limburg weggestuurd. Daartegenover laat ds v. d. B. zien dat deze classis officieel en met nadruk uitsprak: 1. de Schrift zegt heel duidelijk dat de gelovigen terstond na hun sterven de gemeenschap met Christus genieten, buiten het lichaam; 2. de Partic. Synode heeft deze leer terecht gehandhaafd; 3. ook Zondag 22 heeft de P.S. terecht gehandhaafd tegenover ds Telder en de kerkeraad van Breda. Door zo te spreken heeft de classis, dat is duidelijk, zich ten volle trouw betoond aan de confessie. Maar hoe ter wereld kon dan de synode deze classis uit het kerkverband stoten? Wel, de P.S. wilde dat **onmiddellijk** zou worden overgegaan tot schorsing van ds Telder en uitstoting uit het kerkverband van de kerk van Breda. Terwijl de classis zei: wij willen eerst nog spreken, broederlijk spreken met Breda. Daardoor hebben wij reeds veel bereikt en wij hopen op en bidden nog om algehele overeenstemming. Zolang wij nog vruchtbaar kunnen spreken werpen wij niet uit. Want je mag een dienaar des Woords alleen dan schorsen en afzetten als je rotsvast weet: Jezus Christus wil per se niet dat deze man nog langer het evangelie verkondigt, Hij werpt hem als een onwaardige dienstknecht buiten Zijn rijk. En een kerk mag je niet uitstoten dan alleen als je rotsvast zeker weet: Deze kerk is een valse kerk geworden die door Jezus Christus verworpen is. Omdat de classis deze overtuiging nog niet had wilde zij nadat zij haar trouw aan de confessie duidelijk had uitgesproken, en metterdaad **getoond**, blijven spreken, opwekken, vermanen! En dat temeer nu b.v. door de Partic. Synode van het Zuiden of door haar commissie nog nooit met ds Telder gesproken is!

Men zal uit het weinige dat ik over de brochure van ds v. d. B. zei wel beseffen dat we daarin met een belangrijk geschrift te doen hebben. De zaak die erin wordt behandeld gaat ons allen aan. En men kan geen oordeel daarover vormen zonder de feiten te kennen. Die geeft ds v. d. B. Als bijlagen nam hij óók op al de officiële besluiten welke classis en partic. synode namen. Het is te hopen dat honderden, ja, duizenden deze brochure lezen! Want nog eens: de zaak die ze bespreekt gaat ons allen aan.

C. V.

Dr. H. Berkhof, **De leer van de Heilige Geest**, Callenbach 1964.

Ik moet beginnen met mijn verontschuldiging aan te bieden aan Schrijver en Uitgever voor de al te late bespreking. Het is zo laat geworden, dat er intussen een 2e druk is uitgekomen, die het boek verdient. Ik kan mij verontschuldigen met m'n wankele gezondheid van de laatste jaren. Maar wie zich verontschuldigt beschuldigt zich ook altijd een weinig. Ik had de bespreking beter aan een ander kunnen overlaten.

Dit is een nuttig boek. Over een moeilijk onderwerp. Ik kan daarom ook niet alle lezers van Opbouw aanraden het te lezen. Maar wie niet tegen wat zwaardere kost opziet late het niet ongelezen. De Heilige Geest en Zijn werk heeft veel minder onze aandacht dan bijv. het Woord Gods. Wat m.i. niet goed is. Want de Schrift is vol getuigenissen aangaande de Heilige Geest. En voor het verstaan hiervan kan dit boek van prof. Berkhof veelszins dienen.

In de Inleiding zegt de Schrijver terecht: „We realiseren ons, dat we bezig zijn met zaken die ver boven ons begrip gaan”. Maar dat verhindert niet, dat we er over moeten spreken: „Al Gods daden zijn onuitsprekelijk. Wij kunnen ze ontfermen door er oneerbiedig over te spreken. Maar al Gods daden willen beleden worden, ondanks - neen, dank zij - hun onuitsprekelijkheid. God wil dat wij Hem liefhebben met heel ons verstand en met al onze krachten. Ware theologie is een uiting van dit liefhebben. In deze uiting kunnen we niet één van Gods machtige, onuitsprekelijke daden verzwijgen”. bl. 9

De S. tekent de houding tegenover de H. Geest wel goed als volgt: „Aan de ene kant zien we de gevestigde grotere kerken die niet bereid zijn hun aandacht op de werkzaamheid van de Heilige Geest te richten. Bij hen loopt het geloof gevaar intellectueel, traditioneel en institutioneel te worden. Aan de andere kant zien we de groeiende pinksterbewegingen, waar de realiteit van de Heilige Geest vaak gezocht wordt in het emotionele, individualistische en extravagante”, bl. 11.

De woorden voor de Geest in de hebreeuwse en griekse taal duiden „op de beweging van de lucht”. Verder betekenen ze „adem” „levensbengel” „levenskracht”.

Op bl. 14 schrijft prof. B.: „Geest” betekent, dat God een levende God is, die ook levenskracht schenkt aan zijn schepping... Daarom zou ik voorlopig deze omschrijving van de Geest willen voorstellen: het is Gods bezielende adem door welke Hij leven schenkt in schepping en herschepping”. Met een bekende theoloog zegt hij „Gods Geest is God die handelt”. Dat lijkt me juist.

Hoe is God met en bij ons? Door zijn Geest. Hoe woont en werkt hij in ons: door zijn Geest. In en met de Geest is God bij ons en werkt in ons leven. En zo is ook Christus in ons leven. Hij en de Geest zijn één. Zoals Paulus schrijft in II Cor. 3 : 17: „De HERE nu is de Geest, en waar de Geest des Heren is daar is de vrijheid”. De S. haalt Calvijn aan: „De Heilige Geest is de band waardoor Christus ons krachtadig aan zich verbindt” bl. 23

Zo zou ik kunnen doorgaan, want er staat veel en velerlei in dit boek. Wij beperken de werking van de Geest vaak tot de enkeling en dan nog tot het inwendige van de gelovige. Wie aan deze kwaal mocht lijden kan in dit werk een goed medicijn vinden. Want hier wordt aangetoond, dat de Schrift niet zo beperkt van de Geest spreekt. Het werk van de Geest strekt zich wereldwijd uit. In overeenstemming daarmee dragen de hoofdstukken van dit boek de volgende titels:

- I De Geest en Christus
- II De Geest en de Zending
- III De Geest en de Kerk
- IV De Geest en de enkeling
- V De Geest, de wereld en de voleinding
- VI De Geest en de Drieënige God.

Een paar punten wil ik nog naar voren brengen. De S. handelt op bl. 77 over de verhouding van Gods genade en onze wil en verantwoordelijkheid. Ik lees daar: „Wanneer we ons uitgangspunt in het liberum arbitrium (vrije wil) zoeken, doen we dat tot schade van de belijdenis der wederbarende genade. Wanneer we ons uitgangspunt zoeken in deze soevereine genade, ontdekken we dat deze genade de vrijheid van de mens niet wegdrukt, maar deze juist bevestigt, oproept en heiligt. We werken niet op hetzelfde niveau met God samen, maar we werken door Hem en onder Hem. Hij is niet de vijand van onze vrijheid. Juist door zijn soevereiniteit is Hij de Schepper en Verlosser ervan. Zoals de Dordtse Leerregels het uitdrukken: „Hij beweegt en sterkt de wil, zodat hij als een goede boom vruchten van goede werken kan voortbrengen... De wil die nu vernieuwd is, wordt dan niet alleen door God gestuwd en bewogen, maar door God bewogen werkt hij ook zelf. Daarom wordt terecht gezegd, dat de mens door de genade die hij ontvangen heeft, gelooft en zich bekeert”. Berkhof meent, „dat de zaak van de vrije wil en de verantwoordelijkheid nergens veiliger is dan in de belijdenis van Gods weder-

barende vrijmacht. Zodra dit ten volle wordt verstaan, kunnen we hopen op de beëindiging van een onvruchtbare, eeuwenlange discussie". Ik help het de S. hopen, maar ik vrees. Theologen zijn niet gauw bereid op te houden met discussies. Ze houden ze ook zelden voor onvruchtbaar. Ze zijn het vaak wel.

Dat de auteur het niet in alles met de D.L. eens is blijkt als hij spreekt over de zogen. kenmerken der verkiezing of wel de syllogismus mysticus, D.L. I, 12, waar o.a. deze woorden staan: „van deze hun eeuwige en onveranderlijke verkiezing tot genade worden de uitverkorenen op hun tijd verzekerd... als zij de zekere vruchten die in Gods Woord worden getoond — zoals het ware geloof in Christus, de kinderlijke vreze Gods, droefheid naar Gods wil over de zonde, honger en dorst naar de gerechtigheid, enz. — in zichzelf met geestelijke blijdschap en heilige vermaking waarnemen". Daarvan zegt de S. op bl. 91: „We hoorden dat de Dordtse Leerregels zeiden dat we in onszelf ons geloof in Christus moeten waarnemen. Geloof is evenwel niet iets om waar te nemen, maar om te doen. De Dordtse Leerregels vragen ons zelfs om met blijdschap en vreugde ons verdriet over de zonde waar te nemen. Maar kunnen we lijden onder onze zonde en tegelijkertijd dat lijden met vreugde gadeslaan?" M. i. is deze vraag met recht te stellen. Prof. Berkhof weet natuurlijk ook wel, dat er ervaringen zijn. Wie zou dat willen ontkennen? Doch hij heeft gelijk als hij schrijft op bl. 92: „Maar we moeten eraan denken, dat alleen de verhouding tot onze gekruisigde en opgestane Vertegenwoordiger vernieuwende ervaringen kan scheppen, meest ethisch, maar soms ook mystiek van aard. Pas wanneer we onszelf vergeten met al onze ervaringen ten gunste van onze Verlosser, kunnen dergelijke ervaringen van vernieuwing ontstaan. Hoe meer we onszelf vergeten en naar Christus kijken, hoe meer we vervuld worden van zijn liefde en hoe meer we wedergeboren worden tot een nieuw leven".

Het spreekt vanzelf dat ook de bijzondere gaven van de Geest uit I Corinthe aan de orde komen. Onder profetie verstaat Berkhof „de gave om te verstaan en uit te drukken wat in een gegeven situatie de wil van God is. Hoezeer verlangen we naar dat charisma in onze tijd met zijn vele uitdagingen en verwarringen! Zijn we er zeker van, dat de kerk vandaag die gave mist? Waarschijnlijk hebben wij profeten in ons midden, zowel op de kleinere als op de bredere niveaus van ons leven. Het is mogelijk, dat we ze niet herkennen en hun inzichten en waarschuwingen aanzien voor niet meer dan de zoveelste persoonlijke mening", bl. 100 v. Op bl. 102 wordt gevraagd: „Wat hebben wij gedaan met I Cor. 12-14? Waar tonen we de pinksterbewegingen en de wereld om ons heen, dat onze leden elkaar dienen op zodanige wijze, dat wij in elk opzicht naar Christus toegroeien, naar de mannelijke rijpheid?"

Zeer terecht wijst de S. erop, dat in de Schrift de werking van de Geest zich uitstrekt over heel de schepping. „Door het Woord des HEREN zijn de hemelen gemaakt en door de Geest van zijn mond al hun heil". Dit voorbeeld uit Ps. 33 is met vele aan te vullen. Maar dit is een vergeten hoofdstuk in het bewustzijn der gemeente. „Deze verhouding tussen Geest en schepping is in het christelijke denken zeer verwaarloosd. Calvijn en, in navolging van hem, Abraham Kuyper zijn de enigen die naar ik weet hebben getracht recht te doen aan dit kosmische aspect van de pneumatologie", bl. 106.

Het laatste hoofdstuk over „De Geest en de Drieënheid" heeft mij het minste bevredigd. Ik kan er ook niet recht bij. Ik zal de lezers niet vermoeien met allerlei termen in het latijn en grieks, die toch maar klanken voor hen blijven. Vreemd is voor mij de gedachte, dat er „ook een geschiedenis binnen God zelf" is. Het woord van een theoloog: „God groeit, en groeit toch niet" gaat mij boven mijn pet. Mogelijk kan een dogmaticus eens in gewoon Nederlands proberen over dit hoofdstuk een duidelijk woord te spreken. Ik kan het niet.

De laatste opmerkingen doen niets af aan mijn waardering voor dit boek. Het kan ons in veel opzichten verder brengen in het verstaan van het werk van de Heilige Geest, van God die in de Geest bij en in ons leven is.

H. J. Jager.

PERSSCHOUW

Uit de Rooms-Katholieke wereld (II)

In de Persschouw van verleden week werd midden in een stuk de schaar gezet. Hier volgt de rest daarvan, benevens nog een paar knipsels over „het rijke Roomse leven".

De Nederlandse pater J. Niessen SVD werd vorig jaar door de kardinaal ontslagen, omdat hij een herderlijke brief weigerde voor te lezen in zijn parochiekerk, daar de inhoud van de brief strijdig was met het concilie. Op het ogenblik zit pater Niessen, een specialist voor Zuid-Amerika, in Cuernavaca in Mexico.

The National Catholic Reporter besluit zijn opmerkingen met de konstatering, dat het probleem van de Kerk in Columbia, behalve een institutioneel vooral ook een menselijk vraagstuk is.

Wanneer zij niet erin zou slagen een oplossing te vinden, kunnen de gevolgen zeer ernstig zijn.

Over het theologisch congres

We vonden ook nog een paar interessante berichten over het groots opgezette theologisch congres dat in Rome gehouden werd en waar over de uitwerking, de doorwerking van de uitspraken van het tweede Vaticaanse Concilie werd gesproken.

Het eerste bericht luidde:

Op de eerste dag van het theologisch congres in Rome is men er niet in geslaagd tot een vruchtbare dialoog te komen. Indien men er niet in slaagt, de z.g. „Romeinse school" nader tot de overweldigende meerderheid van de nieuwe theologie te brengen, dan wordt dit congres de zoveelste mislukking. De eerste Nederlandse spreker was prof. dr. Schillebeeckx, die door de paus persoonlijk was aangezocht zijn gedachten over de Kerk uit te spreken.

Hij had een geweldig gehoor van 600 man, in tegenstelling tot de befaamde conservatieve theoloog Dom d'Ercole, die met slechts tien belangstellenden genoeg moest nemen in het aangrenzende zaaltje.

De grote reformatorische theoloog prof. dr. Karl Barth, die als waarnemer het congres bijwoont en alle conciliedocumenten van buiten kent heeft tijdens een audiëntie aan paus Paulus zijn denkbeelden omtrent oecumene en theologie uiteengezet. De paus luisterde met grote belangstelling naar de uiteenzetting van de beroemde Zwitser.

De paus heeft ook kardinaal Alfrink in audiëntie ontvangen. De kardinaal bood de paus een exemplaar aan van de nieuwe catechismus voor volwassenen. De paus was bijzonder ingenomen met het initiatief van de Nederlandse bisschoppen en vooral met de opzet, die aan de nieuwe catechismus ten grondslag ligt.

Volgens het gezaghebbende Italiaanse blad „L'Avvenire d'Italia" krijgt de H. Stoel binnenkort een nieuw persbureau onder leiding van mgr. Fausto Vallainc. De Osservatore Romano heeft zich gehaast het bericht te ontkennen, maar mgr. Vallainc verklaarde dat hoewel nog geen beslissing is genomen, een verandering in de nieuwsvoorziening ten Vaticane op handen is.

En hierna een bericht van de volgende dag:

Een stemming van teleurstelling en kritiek heerst in Rome onder de 1200 deelnemers van het theologencongres. Er is nagenoeg geen tijd voor discussie, de problemen stapelen zich op en er zijn geen pogingen om ze op te lossen. Men beluisterde een prachtige uiteenzetting van de beroemde theoloog mgr. Colombo, persoonlijk adviseur van de paus. Hij sprak over het vraagstuk kerk en wereld, maar omzeilde met grote handigheid de daarop betrekking hebbende actuele vraagstukken, zodat de theologen na afloop nog niet wisten hoe hij er over dacht.

Weerstand was er ook tegen de rede van pater Balic, die zich niet aan zijn tijdschema hield en daarmee de mogelijkheid tot discussie uitsloot. Hij droeg zijn stof voor als een docent tegenover zijn leerlingen en dan te weten dat alleen de beste kopstukken uit het theologencorps ter wereld hier bijeen zijn! De pater deed het voorkomen, of hij het was geweest, die ervoor gezorgd had dat het Concilie had afgezien van haar aanvankelijke aandrang op een dogmaverklaring van Maria's middelaarschap: „Ik heb de paus geschreven dat er voor deze eeuw voorlopig geen behoefte bestaat aan nieuwe Maria-dogma's".

Maar er zijn ook enkele positieve aspecten naast alle irritatie en wrevel over de gang van zaken op dit congres. Een van die positieve aspecten is b.v. dat de jonge Italiaanse theologen 'n duidelijke „honger" demonstren naar de opvattingen van de kopstukken van de moderne theologie. Een van hun grote favorieten is prof. Schillebeeckx.

Vooreerst het verslag van een merkwaardige rede van Dr Fiolet. Dr F. is een bekend rooms-katholiek theoloog. Hij heeft een boek geschreven — misschien niet het beste over dit thema — waarin de strijd om de belijdenis in de Ned. Herv. Kerk vanaf 1816 wordt beschreven. Hij is iemand die de reformatorische theologie door en door kent.

Op 31 oktober (!!) bepleitte hij het „ter hand nemen van de reformatie der kerk".

Wat hij daarover zei gaf Trouw aldus weer:

De rooms-katholieke hoogleraar dr. H. H. M. Fiolet heeft gisteren in Bergen op Zoom bepleit dat het pastorale concilie van de Nederlandse r.-k. „kerkprovincie" de reformatie van die kerk ter hand zal nemen. Het geloofsgetuigenis van Luther betref volgens de hoogleraar niet een aantal verwaarloosde aspecten die er in de R.-

K. Kerk toch altijd wel ingezet hebben, maar een antwoord van die kerk op de vragen van Luther die de toenmalige kerk van Rome niet heeft willen en mogelijk ook niet heeft kunnen verstaan. Dr. Fiolet sprak op een bijeenkomst ter gelegenheid van hervormingsdag belegd door een comité dat in Bergen op Zoom een Johannes de Drieëntwintigste week organiseert.

Prof. Fiolet, docent dogmatiek aan het grootseminarie te Haaren en studie-secretaris van de St. Willibrordvereniging, knoopte aan bij de jonge Luther aan wie hij een enthousiaste bespreking wijdde.

Aan het eind van zijn betoog, dat met stijgende spanning door de rooms-katholieke en protestantse aanwezigen werd gevolgd, noemde de hoogleraar een aantal punten waarop het Nederlandse concilie aan de reformatie van de kerk zou kunnen bijdragen door ze als thema's en bezinningspunten op zijn agenda te plaatsen.

vergaande bezinning

1. Het diepe zondebewustzijn (zonde niet als een daad maar als een houding tegenover God te nemen) als de situatie van God-verlatenheid van ons menselijk bestaan.
2. Het besef van totale afhankelijkheid van de begenadiging in Christus. Daarmee, zo lichtte professor Fiolet toe, wil hij afrekenen met de caricatuur hiervan, zoals die blijkt uit de gedachte van menselijke medewerking in het heil.
3. Het beleven van ons christenzijn in wat rooms-katholiek noemen „goede werken", als teken van de uitverkiezing in Christus. De verdienstelijkheid daarvan verdween bij de hoogleraar dus onder de tafel.
4. Herwaardering van het sacramenteel karakter van de woordverkondiging en van het sacrament als verkondiging van Gods woord. Toegelicht: volstreekte gelijkwaardigheid van woord en sacrament met het accent op het woord.
5. De vertrouwelijke omgang met Gods woord in de dagelijkse bijbellezing.
6. De persoonlijke verantwoordelijkheid in de geloofsbeslissing en in het profetisch getuigenis van het algemeen priesterschap. Dit betekent, zei dr. Fiolet, een fundamenteel afrekenen met het hiërarchisch aspect van het kerkzijn, maar hij voegde er haastig aan toe: met het eenzijdig hiërarchisch aspect.
7. Het functioneren van het bijzondere ambt binnen de geloofsgemeenschap als dienst op opdracht van Christus aan de gelovigen zelf verwerkelijking van het volk Gods.
8. De effectieve erkenning van de eigenwaarde en het volkseigen karakter van de lokale kerken. Het primaat van de bisschop van Rome kan slechts functioneren in de collegiale context (samenhang) als middel tot gesprek tussen de vele inheemse plaatselijke kerken.
9. De beleving van de eenheid in een rijke veelvormigheid van plaatselijke kerken.
10. Een bijbel-christologische heroriëntatie van alle dogma's omtrent Maria, waardoor de verduistering van het Christus-mysterie in de geloofsbeleving wordt gecorrigeerd.

uit het gehoor

Dit alles, zo besloot professor Fiolet, is dus meer dan een aantal door Rome verwaarloosde aspecten. Waar deze accenten niet dóórwerken, daar kan Christus zijn heilswerk niet realiseren, en de hoogleraar verwees naar Paulus, die schreef dat het geloof ontstaat door de prediking. Waar de volle prediking ontbreekt kan ook het geloof niet tot volle wasdom komen. Alleen wanneer dit pastoraal concilie de reformatie van de R.-K. Kerk in Nederland wordt, kunnen wij allen tenslotte het heilsinstrument van de Heer worden.

Stellingen verdedigen als die van dr. Fiolet was vijftig jaar geleden in de Roomse Kerk een volslagen onmogelijkheid. Ze zouden onmiddellijk gevolgd zijn door een excommunicatie. Er is wel wat veranderd in de Rooms-Katholieke Kerk. En ten goede!

Helaas niet alleen ten goede!

Daarop wees ds M. P. van Dijk, die onlangs een goed boekje over het moderne modernisme schreef, in de Friese Kerkobde aldus:

„Om duidelijk te zijn: we kunnen (in de R.K. Kerk n.l.) - C.V.) onderscheiden tussen drieërlei stroming.

In de eerste plaats de stroming van het ouderwetse rooms-katholicisme dat met hand en tand wil vasthouden aan alles wat in het verleden eenmaal beleden werd.

Dan de stroming van de zgn. „Theologie nouvelle", de nieuwe theologie. Zij probeert rooms-katholiek te zijn en te blijven, trouw aan het dogma, slechts via de weg van interpretatie tot betere inzichten te komen. Men interpreteert het oude dogma zo dat de ergernissen die er bij protestanten dikwijls bestaan, worden weggenomen. Athans, daar is men op uit (...). Het hoeft ook geen betoog dat deze groep een belangrijke toe-

nadering tot de protestanten en hun geloofsbeleving betekend.

Het laatste kunnen we niet zeggen van de derde stroming binnen het rooms-katholicisme, die zich laat gelden en verontrusting ook in eigen kring veroorzaakt, die van een nauwelijks verholen meer en meer in de openbaarheid tredende vrijzinnigheid. Voor eigen kerk is deze richting niet ongevaarlijk. Men stelt zich de vraag hoe lang het leergezag haar nog zal tolereren. Maar ook voor protestanten is het optreden van de nieuwe vrijzinnigheid niet zonder gevaar, gezien de grote rol die Rome meer en meer in de oecumene gaat spelen."

Een ding weten we zeker: de gelovige studie van Gods Woord werkt altijd reformerend. Waar die ook geschiedt.

Laten we veel bidden om de doorwerking van dat Woord, ook in de Roomse Kerk.

Wanneer men van dit alles — en nog veel meer — kennis neemt vraagt men zich af: waar gaat het met de Rooms-Katholieke Kerk naar toe.

En vooral: wat zullen de reformatorische kerken daartegenover zijn en zeggen en doen?

C. V.

KERKNIEUWS

Beroepen te Apeldoorn: Ds. J. Verkade te Groningen-Noord; te Huizum: Ds. J. J. Wildeboer te Driesum c.a.; te Zwijndrecht: Ds. M. Brandes te Meppel; te Treebeek-Brunsum: Ds. M. Brandes te Meppel; te Edmonton (Can.): Ds. G. van Dooren te Burlington.

Aangenomen naar Groningen-Noord: Dr. C. Trimp te Voorburg.

Classis 's-Gravenhage. De classis 's-Gravenhage heeft uitspraak gedaan over een viertal bezwaarschriften, die bij haar waren ingediend door drie ambtsdragers en een lid der gemeente van 's-Gravenhage-Loosduinen.

Deze laatste had bij zijn kerkeraad bezwaar gemaakt, dat ds. J. W. Verhey in de preek op zondag 5 sept. 1965 de beloften Gods die in antwoord 57a van de Heid. Catechismus zijn vervat („Dat niet alleen mijn ziel na dit leven van stonden aan tot Christus, haar Hoofd, zal opgenomen worden”), niet had verkondigd.

Blijkens de „constateringen” in de classis-uitspraak antwoordde de kerkeraad daarop, dat hij dit beschouwde als voorzichtigheid en als het vermijden van het partij kiezen in een ontstane strijd over antw. 57a van de Catechismus. Volgens de kerkeraad zou ds. Verhey gedwongen zijn tegen zijn geweten te spreken, indien hij had moeten spreken over de tussentoestand, zoals die beleden wordt in antw. 57a van de Catechismus.

Het betrokken lid der gemeente wendde zich in zijn verontrusting over deze dingen, één- en andermaal tot de kerkeraad en wees de kerkeraad op zijn roeping een duidelijke uitspraak te doen. Doch de kerkeraad zag geen noodzaak aan dit verlangen te voldoen.

Een drietal ambtsdragers konden zich echter niet met dit standpunt van de kerkeraad verenigen. Zij maakten bezwaar tegen de inhoud van enkele door de kerkeraad aan het betrokken lid der gemeente verzonden brieven en vroegen van de kerkeraad een verklaring met het oog op het behoud van de eendrachtige samenwerking in de kerkeraad. Door zulk een verklaring zou hun verontrusting, die gewekt was door de preek van ds. Verhey en versterkt door de behandeling en beantwoording van de brieven naar aanleiding hiervan, kunnen worden weggenomen.

Toen dit zonder vrucht bleef, wendden de vier bezwaarden zich tot de classis. Deze overwoog in haar uitspraak:

„1. dat antwoord 57a van de Catechismus beloften van het Evangelie, zoals die ondermeer vervat zijn in Luc. 16 : 22, Luc. 23 : 43, in Phil. 1 : 21-23 en in 2 Cor. 5 : 8, naspreekt en dat het dus in dit antwoord gaat om een belijdenisinhoud;

2. dat een predikant geroepen is en ook be loofd heeft de leer der Kerk, ook die van antwoord 57a van de Catechismus, naarstig te leren en getrouw voor te staan, en ook alle dwalingen daartegen strijdende tegen te staan en te wederleggen;

3. dat, aangezien de ambtsdragers reeds hebben onderschreven, dat de leer in de Drie Formulieren van Enigheid vervat, in alles overeenkomst met Gods Woord, het onjuist is van een lid der gemeente t.a.v. een onderdeel der belijdenis nog eens te vragen tegenover hem te bewijzen, dat dit onderdeel overeenkomt met Gods Woord;

4. dat, aangezien het blijven bij de beloften van Gods Woord geen scheiding maakt, doch juist verenigt, het onjuist is het niet prediken

van de beloften Gods, in antwoord 57a van de Catechismus vervat, als voorzichtigheid te betitelen."

De classis was van oordeel, dat het inzonderheid in deze tijd, nu de leer der Schrift, zoals die in antwoord 57a van de Catechismus wordt nagesproken, aangevallen wordt, onjuist was van ds. Verhey, dat hij om de redenen, door de kerkeraad aangevoerd, de beloften Gods, in antwoord 57a van de Catechismus nagesproken, niet heeft verkondigd in de preek op zondagavond 5 september 1965. Door dit na te laten heeft ds. Verhey, en door dit nalaten als voorzichtigheid te betitelen heeft de kerkeraad reden gegeven tot twijfel, of zij in deze zaak de beloften, in het ondertekeningsformulier genoemd, wel behartigen. Hierdoor is terecht verontrusting ontstaan t.a.v. het bewaren van de enigheid der leer in deze zaak.

De classis sprak op grond hiervan uit, dat de broeders appellanten zich terecht beklagen, dat de kerkeraad geweigerd heeft een uitspraak te doen omtrent het bewaren van de enigheid der leer in dit punt, en dat de kerkeraad tot herstel van de vrede in kerkeraad en gemeente zich t.a.v. dit punt heeft uit te spreken omtrent de bewaring van de in het ondertekeningsformulier bedoelde eendracht der leer.

Ds. J. A. van der Velden. In verband met zijn vertrek naar de zendingspost Boma, nam Ds. Van der Velden op vrijdag 11 november j.l. afscheid van de gemeente te Enschede-Noord, in een samenkomst, die onder leiding stond van Ds. O. Mooiweer. De daaropvolgende zondag be diende hij tweemaal het Woord. Op woensdag 16 november vertrok hij en zijn gezin vanaf het vliegveld Twente naar het zendingsterrein.

Ds. W. Vis. Op zondag 13 november werd Ds. W. Vis, overgekomen uit IJsselmuiden-Grafhorst, door Ds. P. Veldstra bevestigd als dienaar des Woords te Leerdam. In de middagdienst deed Ds. Vis intrede met een preek over 2 Kor. 4 : 3-6.

Ds. E. Zwarteveen. Zondagmiddag 13 november j.l. nam Ds. E. Zwarteveen afscheid van de

gemeente te Sliedrecht. Als tekst had hij gekozen: Filipp. 3 : 15-16. Na de dienst werd hij door verschillende afgevaardigden toegesproken.

Ds. J. van Bruggen. In verband met zijn benoeming tot hoogleraar aan de Theologische Hogeschool in Kampen is ds. J. van Bruggen voornemens op zondag 11 december afscheid te nemen van zijn gemeente te Daarlerveen. Hij zal nog in Daarlerveen blijven wonen, zolang deze gemeente vakant is en voor hem nog geen woning in Kampen is gevonden.

ADRESSEN

Ds. J. M. Kroes, Bontekoestraat 31-I, Arnhem, tel. (08300) 32818; **Barendrecht,** diakonie: D. Kraima, Dorpstraat 79, Barendrecht.

GEREF. MAATSCHAPPELIJK VERBOND

Regelingscommissie:
secr.: Rustenburg 41, tel. (02980) 65355

Vergadering met de jeugd D.V. op **zaterdag 3 december 1966 te Zaandam.**

De titels van de te behandelen onderwerpen zijn als volgt:

1. „De dagtekst voor professor én voor putjeschepper”.
Ondertitel: Over ons dagelijks werk.
Door: P. van Leeuwen, Ing. te Rotterdam.
„Koffie pauze”.
2. „Parasiet of priester?”
Ondertitel: Huwelijk/gezin - kern/oorsprong van de maatschappij.
Door Ds. O. Mooiweer te Enschedé.
„Broodmaaltijd”.
3. Slotwoord door Ds. H. van Ommen te Zaandam. „Gij geheel anders!”
De toegang en de broodmaaltijd is geheel gratis.

Wij verwachten u zaterdag 3 december 1966 's middags om drie uur in de Geref. Kerk aan de Botenmakersstraat 112 te Zaandam. Wij kunnen dan om kwart over drie beginnen en zorgen dat 's avonds om acht uur de bijeenkomst wordt gesloten.

De jeugdboeken van PIET PRINS zijn voor uw kinderen vast en zeker het mooiste St. Nicolaasgeschenk. Verrast hen daarmee!

Enkele titels:

SNUF DE HOND f 6,90 **SNUF EN HET SPOOKSLOT f 7,90**
JACK EN SHELTIË f 8,90 **WAMBO-SERIE in 3 dln, p.d. f 5,90**

Al deze boeken smaakvol gebonden en geïllustreerd.

De leden van de Vereniging van Vrienden van "De Vuurbaak" herinneren wij aan de WAARDEBONNEN, waarvan de geldigheid 1 januari 1967 eindigt.

Maakt nu in deze geschenktijd gebruik van de speciale ledenprijzen. Bezit u onze fondslijst? Indien niet, vraagt hem onmiddellijk aan!

☆

STICHTING UITGEVERIJ "DE VUURBAAK" - GRONINGEN

VISSERSTRAAT 21 - POSTBUS 155

Al onze uitgaven verkrijgbaar in de boekhandel.

NU IN NIEUW PAK NU IN NIEUW PAK
**'T FIJNSTE
VOOR DE FIJNE WAS**
NU IN NIEUW PAK NU IN NIEUW PAK
DE FIJNE WAS MET
NIEUW
echfalon
NU IN NIEUW PAK NU IN NIEUW PAK